

REFLEXIONS SOBRE EL DEMÀ DE CATALUNYA

MANUEL SERRA I MORET

REFLEXIONS
SOBRE EL DEMÀ
DE CATALUNYA
MANUEL SERRA I MORET

MANUEL SERRA
I MORET:
SOCIALISME
I CATALANISME
ISIDRE MOLAS

BARCELONA 1984

Editat per la Fundació Rafael Campalans

Novembre del 1984

Imprès a CopiArt, S.A. - Villarroel, 81 - 08011 Barcelona

Dipòsit legal B-36.856/84

Índex

Manuel Serra i Moret: Socialisme i Catalanisme

Isidre Molas

Primeres acivitats	pàg. 8
La República i la guerra	9
Exili a l'Argentina	10
Retorn a Europa	11
Aspectes centrals del seu ideari	12
La Catalunya oberta: estil i cultura	12
L'Estat democràtic	13
Socialisme: un valor moral	15
Socialisme, Democràcia i Catalunya	17
Notes	18

Reflexions sobre el demà de Catalunya

Manuel Serra i Moret

Sentiment i estètica

I. Bitllet d'entrada	19
II. Raó de més	20
III. Non omnis moriar	22

Història fresca

I. La revifalla de les nacions	25
II. Mig segle de catalanisme polític	28
III. L'altra història	31

El món d'ara

I. Els dos blocs	35
II. L'Estat modern	38
III. Catalunya	40

Manuel Serra i Moret: Socialisme i Catalanisme

Isidre Molas

Manuel Serra i Moret va néixer a Vic el 9 de maig del 1884 i era el quart fill del prohoms Josep Serra i Campdelacreu. Va viure-hi fins al 1899 que es traslladà a Barcelona per tal d'acabar el batxillerat a l'Institut i ingressar després a la Universitat, on coneixeria ja Sara Llorens la qual, anys més tard, hauria d'ésser la seva esposa. El 25 de setembre del 1901 partí cap als Estats Units per estudiar Economia i Ciències Socials a Xicago. Aquest fet ens dóna una primera orientació sobre la formació cultural de Manuel Serra: es formà intel·lectualment a Amèrica, en una època que França i Alemanya eren els dos focus principals d'atracció dels nostres estudiosos. Això pot explicar potser el pòsit de cultura anglo-saxona que manté al llarg de la seva vida i fins i tot pot explicar la confirmació del seu enfocament «societal» de la política. El maig del 1903 anà a Mèxic, on faria breument d'administrador d'una fàbrica tèxtil a Cuautitlán i tindria un contacte amb la realitat econòmica ben diferent de l'acadèmic; després retornaria a Xicago per a seguir els seus estudis. Una breu visita a Barcelona, del 3 d'octubre del 1906 al 9 de maig del 1907, obriria una segona fase d'absència, en aquesta ocasió primer a Londres i més tard a l'Argentina, on es casaria el 5 de gener del 1908 amb Sara Llorens; el matrimoni acabaria fixant la residència a Tenerife fins al 1912. En resum, amb el breu parèntesi apuntat, Serra i Moret restarà més de deu anys, uns anys crucials, fora del país.

Primeres activitats polítiques

L'estiu del 1912 retornarà a Catalunya i en concret a Pineda, on després d'un enfrontament amb el caciquisme local, serà elegit batlle el 21 de juny del 1914, càrrec que mantindrà fins a la Dictadura de Primo de Rivera el 1923 i que reprendrà per poc temps una vegada restablertes les llibertats en el període final de la Monarquia. Domènec Martí i Julià, president de la Unió Catalanista, l'entitat que en altre temps havia aplegat tot el catalanisme organitzat, el fa elegir vice-president, en el marc del seu esforç per bastir una esquerra catalanista d'orientació socialista. Fracassada l'experiència el 1916, es mantingué al marge dels partits i refusà l'oferta de la Lliga Regionalista, crític de sempre del seu to dretà, per tal d'anar com a candidat a diputat provincial el 1916, malgrat que això podia significar la participació des de la majoria en l'estructuració de la Mancomunitat. Preferí col·laborar a la construcció civil a Catalunya com a batlle i com a ciutadà.

La crisi del règim de la Restauració, la necessitat de procedir a una reforma democràtica en profunditat i la seva afirmació com a socialista el decantaren a integrar-se el 1917 en el Partit Socialista Obrer Espanyol i ja l'any següent fou candidat socialista a diputat a Corts pel districte de Mataró. Juntament amb d'altres companys, incorporats com ell al socialisme, procedents de la desapareguda U.F.R.N., com R. Campalans, o de la Unió Catalanista, com R. Pla i Armengol, intentà que el PSOE es definís explícitament en favor del dret de les nacionalitats existents a Espanya a tenir llur pròpia organització política en el si d'un Estat compost de tipus federal. Així a l'XIe Congrés del Partit Socialista, obert el 23 de novembre del 1918, serà un dels redactors de la ponència aprovada sobre nacionalitats, que situarà el PSOE per primera vegada en favor de la formació d'una «Confederació republicana de les nacionalitats ibèriques, reconegudes a mesura que vagin demostrant indubtablement un desenrotllament suficient, i sempre sobre la base que la seva llibertat no comporti per als seus ciutadans cap minva dels drets individuals ja establerts a Espanya i d'aquells que són patrimoni de tot poble civilitzat». La declaració, auspiciada per Julián Besteiro, té importància no sols dins la història del corrent socialista, sinó també en la conjuntura política en què es produí, car el novembre del 1918 és el mateix mes en què s'iniciava a Catalunya la campanya per l'autonomia integral, després d'haver acabat la Gran Guerra i quan Europa s'acara amb la necessària reestructuració interior.

Entre 1917 i 1923 la seva actuació política transcorre dins les files del Partit Socialista. Però el gener del 1923 s'iniciarà una polèmica, menada en especial per A. Fabra Ribas, el dirigent més important del socialisme català en la primera dècada de segle, i per I. Prieto. De fet era una oposició al nou equip dirigent del socialisme català a través d'una discussió sobre el caràcter del nacionalisme. L'enfrontament polític era un fet, per bé que no es produí

encara cap trencament. En aquesta situació M. Serra i R. Campalans llançaren la Unió Socialista de Catalunya el 8 de juliol del 1923, com a plataforma d'atracció política inspirada en certa mesura en les societats angleses d'opinió i destinada a la propagació d'un ideari socialista i catalanista. Serra i Moret en serà elegit vicepresident i serà l'autor de la definició ideològica del grup (*La Unió Socialista de Catalunya. Ponència*), aprovada per unanimitat, en un text breu que recull ja els punts principals del seu pensament. «Que no quedi entre nosaltres o entre cap de nosaltres la creença o la il·lusió que la Unió Socialista de Catalunya és un sector, una modalitat del nacionalisme català. La Unió Socialista de Catalunya és, i no aspira a ésser altra cosa, la fracció catalana del socialisme universal»⁽¹⁾. Serà a finals del 1923, establerta ja la Dictadura, quan es produirà el trencament amb el PSOE. Possiblement la idea de la formació de la USC tenia una certa connexió amb l'ideari noucentista: la cultura emancipa, la cultura és llibertat i dignitat, la cultura és ciutadania. I en conseqüència, els intel·lectuals han de contribuir a forjar els esperits selectes del poble i a dirigir un procés d'elevació cultural (moral i política) de les masses. La intel·lectualitat és un estadi a què tothom ha d'ascendir per a construir un règim democràtic basat en la dignitat personal, en la ciutadania.

Aquest projecte en un cert sentit quedà truncat el 1923 i dos anys després retornà a Argentina on hi va ser fins al 1928. En la seva absència la Unió Socialista fou clausurada el 1926 i l'activitat d'aquest nucli es realitzà a través de l'Ateneu Polytechnicum orientat a la formació cultural obrera. De retorn a Catalunya escriuria un significatiu *Pròleg* a la primera traducció catalana del *Manifest Comunista* de Marx i Engels (1930) i publicaria *Nocions d'història i de filosofia* (1930), de caràcter divulgador.

La República i la guerra

El 14 d'abril del 1931, essent novament batlle de Pineda, fou nomenat membre del Govern de la República Catalana i al cap de tres dies confirmat com a Conseller d'Economia i Treball de la Generalitat, càrrec que mantindrà fins al 20 de desembre del 1932. En aquesta etapa serà elegit Diputat a Corts el 1931 (i reelegit el 1933) i Diputat al Parlament de Catalunya el 1932. Mentrestant la Unió Socialista havia anat evolucionant, especialment després de la fracassada unificació amb la Federació Catalana del PSOE, de la mort de R. Campalans i de l'afermament de J. Comorera com a dirigent suprem del partit. El paper polític de Serra va esdevenint progressivament més marginal, sobretot després dels fets del 6 d'octubre del 1934, als quals s'oposà i que criticà obertament poc temps després. Voldria subratllar aquest

fet com a expressiu del capteniment de Serra: manté la seva oposició al 6 d'octubre, malgrat que el seu partit n'era favorable, i fa front a una sanció interna sense abandonar l'organització. Una independència de criteri per a exposar el que creia. I en un altre sentit, però coincident, podem esmentar la descripció que farà a *Reflexions sobre el demà de Catalunya* sobre el període republicà a Catalunya i les característiques del partit predominant: «Menys mal que, abans de la guerra, no va haver-hi abusos greus ni immoralitats escandaloses. Però, l'espectacle dels improvisats, dels cops de colze, de l'organització del repàs en forma de partit majoritari, de l'absència d'imaginació constructiva, de la proliferació de la burocràcia, del desco-neixement de les formes i la manca de lliurament franc i total, constituïren un sarcasme, una ofensa a l'estètica i, sobretot, un motiu de feblesa i de senectud precoç»⁽²⁾.

Durant la guerra, com a conseqüència de la unificació dels diversos partits socialistes amb el comunista, quedà incorporat al Partit Socialista Unificat de Catalunya i la seva activitat com a escriptor fou més reduïda. Treballà en el si de la Conselleria d'Economia i el 1937 fou nomenat President del Consell d'Economia de Catalunya. Més tard, l'1 d'octubre del 1938, seria elegit Vice-president del Parlament de Catalunya, com a resultat de la renovació total de la Mesa.

Exili a l'Argentina

Acabada la guerra amb la derrota de les forces republicanes, emigrà a l'Argentina amb la necessitat d'acabar-se a la tasca difícil de sobreviure i de prosseguir la seva activitat intel·lectual i política. La primera fase del seu exili durarà fins al 1946 i en ella publicarà en especial sobre temes de tipus econòmic en castellà i en editorials sud-americanes: *La reconstrucción económica de España* (1942), *Fundamentos de historia y filosofía* (1943), *Diccionario económico de nuestro tiempo* (1944), *Jovellanos y la reforma agraria* (1945), *La riqueza de América* (1946). En català, ultra articles en la premsa de l'exili, publicarà dos fullets: *La carta de l'Atlàntic* (1944) i *L'ahir i el demà de Catalunya* (1945), en què realitza una dura crítica a la que qualificà com la traïció a Catalunya de les classes dominants d'una forma històricament repetida i reafirma que el catalanisme és un moviment del poble del qual han estat sempre en contra els reduïts sectors dominants. Políticament participà en aquesta època, des d'Argentina, en la creació del Partit Socialista Català feta a Mèxic sota l'impuls de Miquel Ferrer i que aplegava els sectors socialistes del PSUC que acabada la guerra civil

trencaren amb el comunisme i es constituïren com a partit a part. El Partit Socialista Català s'incorporà el 1945 al Moviment Socialista de Catalunya i M. Serra i Moret passarà a ser-ne la figura destacada.

Retorn a Europa

El desembre del 1946 retornà a Europa, després d'haver estat nomenat Conseller de la Generalitat, càrrec del qual prengué possessió el 1947. Fixarà la residència a França i entrarà en contacte més estret amb els nuclis socialistes catalans residents a aquell país, que tenen com a dirigents Josep Rovira i Josep Pallach. La seva compenetració amb J. Pallach fou aviat intensa, de tal manera que tots dos foren fins a la mort de M. Serra i Moret els màxims representants del MSC a l'exili. Gairebé tota la seva obra escrita anirà a partir d'ara molt centrada a l'objectiu de donar una direcció intel·lectual al moviment socialista i es realitzarà en especial a través de les col·laboracions regulars a «Endavant».

El 1948 serà nomenat ministre del Govern de la República a l'exili, càrrec del qual dimitirà el 1950 arran de la mort d'A. Rovira i Virgili, President en funcions del Parlament de Catalunya en haver assumit J. Irla la presidència de la Generalitat després de l'afusellament de Lluís Companys. En març del 1950 assumeix la Presidència del Parlament, fet que generarà tensions amb Esquerra Republicana. El 1954 succeïren dos fets importants per a la seva vida: la mort de Sara Llorens el 17 d'abril i, quinze dies després, el 7 de maig, la dimissió d'Irla com a President de la Generalitat. Serra i Moret assumí aleshores, també conflictivament, de forma interina la presidència de la Generalitat, fins que els Diputats reunits a Mèxic elegiren Josep Tarradellas com a nou President.

A partir del 1954 Serra i Moret actuà fonamentalment dins el camp del socialisme, i en especial a través dels seus escrits. El 1953 havia ja publicat les *Reflexions sobre el demà de Catalunya* i el 1957 publicarà la *Crida a la joventut catalana* i el seu llibre més important, *Ciutadania catalana*, on confirma les posicions teòriques mantingudes al llarg de la seva vida, accentuant els temes de l'europèisme com a vocació i un major radicalisme nacional, que deriva en ocasions vers un pancatalanisme⁽³⁾. Però la continuïtat del fil de l'ideari ja expressat o apuntat és total al llarg de la seva trajectòria, truncada a Perpinyà el 29 de juliol del 1963 per la mort. Manuel Serra i Moret intentà expressar i realitzar uns valors i unes idees que conformaren no sols la seva obra, sinó també la seva vida.

Aspectes centrals del seu ideari

Ara voldria, de forma resumida i per tant amb el risc d'amputar aspectes parcials del seu pensament, presentar un esbós d'aquestes idees centrals. I per tal de traïr el mínim possible el seu ideari, ho intentaré de fer sobre la base de citacions textuais.

Com he insinuat abans, la personalitat de Serra i Moret té una certa connexió amb el noucentisme. La idea que la cultura és llibertat i és dignitat, que les persones esdevenen més persones per més cultura, és una idea central que el portava a admetre totes les formulacions culturals existents, precisament perquè eren culturals, i a buscar en totes i cadascuna d'elles, malgrat actituds que de vegades poden ésser apassionades, allò que podia haver-hi en la seva opinió de positiu.

Manuel Serra i Moret es defineix a si mateix, des del punt de vista teòric, com a «eclèctic i pluralista en matèria de teories econòmico-socials»⁽⁴⁾. No es confessa lligat a cap corrent ideològic. Certament té influències, en especial del laboralisme britànic, que admirava, i s'acara davant algunes posicions de forma crítica, però és capaç d'acceptar allò que hi veu de positiu i fer-ho seu. Per exemple, i a títol il·lustratiu, una consideració sobre el marxisme: «La història no podrà ésser mai seguida a la llum d'una sola idea, però la lluita de classes representa un instrument de revisió i de crítica de la més gran importància»⁽⁵⁾. Aquesta és potser una actitud reveladora: el pensament marxista aporta un instrument útil per a revisar i criticar, però és només un instrument, cal cercar-ne i crear-ne d'altres. D'alguna manera, doncs, des del punt de vista de les influències rebudes serà difícil de trobar un autor que determini el pensament de Serra i Moret, perquè ni conscientment ni inconscientment no hi és present. Recull aspectes parcials i incitacions d'autors diferents, però no és possible trobar una matriu teòrica que doni com a resultat una obra sortida d'un motlle. És un autor que elabora a partir d'ell mateix, amb un ampli coneixement del món polític-cultural i en connexió amb el medi en què es mou en l'acció política.

El pensament de Manuel Serra i Moret està marcat per tres grans temes, que són també tres grans valors: Catalunya, Democràcia i Socialisme. Tres grans opcions per a ell indestriables.

La Catalunya oberta: estil i cultura

Catalunya és el punt de referència central de les seves posicions, «fou la llum que obrí els nostres ulls i serà la celística que els aclucarà per sempre»⁽⁶⁾.

«Ai d'aquell que arriba a perdre la noció de Catalunya, perquè indubtablement anirà pel món com un orb i ja mai més no sabrà trobar la seva estrella ni la clau del seu origen, ni la brúixola del seu destí»⁽⁷⁾. La profunda catalanitat de la seva reflexió és un component bàsic que no intentarà de traduir en una posició uniforme, ni tancada, sinó en una posició, com ell afirma, progressista, perquè Catalunya no és una realitat closa, sinó oberta i en permanent recreació amb totes les aportacions successives que aporten els nous habitants de Catalunya.

«Nosaltres no som una raça, com els celtès; som una cultura, un estil, i la nostra reeixida no implica supressió del proïsme sinó gaudi i sublimació del propi geni»⁽⁸⁾. En substància Catalunya per a Serra i Moret és una cultura i un estil. És un país que crea cada dia la seva cultura, tot transformant-la i fent-la viva, que la fa progressar i que en fer-ho mai no pot ésser, per això mateix, enemiga de ningú. Una nació que, com totes les cultures i totes les nacions, ha nascut i pot morir. «Costa de matar una nació i els més experts tirans no hi han reeixit. Però —ja ho hem dit altres vegades— la nació pot morir, i si mor serà més per culpa dels catalans que dels seus enemics»⁽⁹⁾. Catalunya depèn de l'actuació dels catalans, de llur capacitat per a refer-la de forma constant, incorporant-hi elements nous i actualitzant-la, obrint-la al futur. «Cal que sapiguem que cap lluita nacional no ha estat perduda si no ha estat per abandó o desistiment. El càstig és inapel.lable i és, sobretot, just perquè els atributs conferits per la natura i per la història són irrenunciables»⁽¹⁰⁾.

La fidelitat a la recreació d'una cultura, d'una nació, de Catalunya, és l'eix de la seva afirmació personal. «El nostre deure és d'esgotar totes les forces, tots els mitjans, per a mantenir-nos com som o com hauríem d'ésser, fidels a la nació, sense servituds, ni dependències, soldats del nostre sòl, catalans fins al moll de l'os, més enllà de la vida i de la mort»⁽¹¹⁾. Ara bé, aquesta fidelitat a Catalunya, aquesta voluntat de recrear-la permanentment a través de la cultura no es tradueix en una actitud política definible com a nacionalista. El que cal a Catalunya són catalans, ciutadans fidels a la nació, el que cal són ciutadans catalans. «Parem esment que la nació no fretura nacionalistes, sinó nacionals de cor i de pensa, i que a Catalunya no li calen catalanistes, sinó catalans»⁽¹²⁾. Ésser nacionalista per a ell és ésser resistent i el que a Catalunya li calen són ciutadans actius que creïn, transformin, dirigeixin, construeixin un país. Quan els catalans siguin senzillament catalans, Catalunya no haurà de plantejar-se el tema de la seva existència.

L'Estat democràtic

Per tal d'assolir aquest nivell civil li cal també una expressió política.

«Catalunya és una nació, un microcosmos dotat de vida i de sentit, que té dret d'aspirar a constituir una entitat políticament lliure, sense altra limitació que la necessària convivència i col.laboració amb els pobles que propugnen la justícia i la germanor universals. Privada fa segles d'aquesta personalitat política, per tal de recuperar-la pot escollir dos camins: el de la violència sistemàtica fins que la seva força s'imposi i l'Estat opressor defalleixi o desaparegui o el de l'acció ordenada i constant que, sense excloure la cooperació amb elements exògens, afaiçoni l'evolució progressiva fins a la rehabilitació completa dels drets nacionals»⁽¹³⁾. I segueix, després d'haver rebutjat la primera opció: «aquesta segona proposició comporta un sillogisme les premisses del qual semblen evidents. Primera: el catalanisme ha de prendre partit, el partit de la llibertat universal, de la justícia social, de la supremacia del poder civil, de les prerrogatives democràtiques i la sobirania popular. Segona: el catalanisme, tant com a acció de masses, ha d'ésser un viver de seleccions que treballin en harmonia, eduquin el poble amb la gimnàstica de les lluites civils, catalanitzant-lo i universalitzant-lo a la vegada, supeditin la velocitat a l'eficàcia, demostrin comprensió i generositat i col.laborin lleialment amb els elements afins de l'exterior, particularment amb els dels altres pobles d'Espanya, sense suspicàcies ni temença de defraudacions o confusionisme»⁽¹⁴⁾.

Catalunya, com a nació, ha de comptar amb «una entitat política lliure» que en col.laboració amb els altres pobles d'Espanya avanci en un camí progressiu vers la plenitud de les llibertats. El federalisme és la tècnica, el criteri, per articular les entitats polítiques. Un federalisme que d'una banda mira al «règim polític universal... ruta planera de la pau i de la intel.ligència entre els pobles»⁽¹⁵⁾, dins el qual situa el seu europeisme, i que d'altra banda és la «garantia de preservació de la personalitat nacional». Unitat i diversitat, llibertat i solidaritat apareixen així entreligades, seguint una llarga tradició del federalisme català. Un federalisme polític que reposa sobre una societat viva, creadora, culturalment en puixança, i en el qual l'entitat políticament lliure és més una coronació que un requisit previ o un objectiu prioritari. Tota la seva concepció evolutiva i de creixement de la ciutadania s'insereix en una perspectiva que potencia l'acció social, la vida cultural i nacional com a centre, com a motor de tota transformació, coincidint així amb una concepció molt anglo-saxona de primacia de la societat.

Catalunya, connectada íntimament amb el partit de la llibertat universal i de la justícia social, exigeix la democràcia. La democràcia no sols és el millor dels règims possibles (o el menys dolent), sinó que sobretot és el règim que permet que les persones siguin plenament persones. És a dir, és el règim que permet que les persones siguin responsables dels propis actes, perquè han de fer-los i tot fent-los aprenen a ésser responsables. En polèmica amb sectors de l'esquerra no-democràtica afirma: «Però, ara com ara, no abandonarem el culte de la democràcia, ni renunciarem voluntàriament els

nostres drets individuals en benefici de cap dictadura»⁽¹⁶⁾. Aquesta democràcia és la democràcia representativa, evidentment, però s'articula amb una organització estatal que ha estat generada amb una resistència a la participació de tothom. «L'Estat fou la superació de l'economia i la societat feudals. De mica en mica s'ha fet fort i, en certs aspectes, ha realitzat la dilució de les essències democràtiques. Les seves intromissions minucioses i inconfortables, les seves alteracions d'arbitrarietat, disbauxa, tirania, i la més constant d'irresponsabilitat i ignorància dels que els dirigeixen, són manifestacions de tendències apoplèctiques que aconsellen un canvi de règim. Per això es parla tant dels Estats Units d'Europa, de grups regionals i federacions de federacions»⁽¹⁷⁾. La realització de l'ideal democràtic pot posar en qüestió l'existència dels Estats actuals, no sols territorialment (i pensa en els Estats Units d'Europa), sinó també en la forma concreta d'organització. La crisi de la democràcia dels anys trenta, l'ascens del feixisme a Europa, el rebuig al comunisme als anys quaranta, li fan plantejar-se el tema de la crisi de la democràcia. «L'anomenada "crisi de la democràcia" no és filla de la difusió dels principis socialistes, sinó una conseqüència indirecta d'ella. És la burgesia i el capitalisme que es retracten i comprenen que les formes saturades d'idealitat socialista són l'instrument de llur pròpia decapitació i de llur extermini. En certa manera endevinen aquell procés fatal enunciat per Marx: el capitalisme engendra la democràcia i la democràcia porta al socialisme»⁽¹⁸⁾. El socialisme seria la realització plena de la democràcia sense les limitacions que la burgesia, el capitalisme i l'organització actual de l'Estat han creat. La via vers el socialisme es basa en la impregnació de la democràcia de valors socialistes i en l'assoliment de l'estadi de ciutadania.

Socialisme: un valor moral

La democràcia porta al socialisme de forma progressiva a mesura que els ciutadans esdevenen més ciutadans, que estan més amarats de la cultura, que assumeixen més responsabilitat, que tenen més sentit de la igualtat i de la llibertat dels altres, que poden esdevenir persones mercès al ple desenvolupament de les pròpies potencialitats espirituals i materials. «Els que creiem en el progrés incessant, els que concebem la vida com un gresol de purificació, trobem en aquella realització d'"un home, un vot" un dels més inestimables tresors que ha arribat a descobrir l'ànima humana. Confessem amb tota la ingenuïtat que, sense aquesta conquesta prèvia, no comprenem el Socialisme»⁽¹⁹⁾. Per a Serra i Moret el socialisme és una conseqüència d'aplicar la idealitat de la llibertat individual, de la igualtat, del civisme, de la

cultura a una estructura política democràtica. I tot això mena a una transformació de la societat, al socialisme.

Per tant el socialisme no és només ni tan sols principalment una organització econòmica, ni un ideari tancat, ni una forma d'organització política, sinó que fonamentalment és un valor moral, una voluntat ètica que es tradueix en una acció civil, pública, social dels socialistes. Per això no és marginal el seu judici sobre el valor del *Manifest Comunista*: «La valor moral del Manifest Comunista és superior a la seva valor científica. Per virtut d'aquella valor el Manifest Comunista és un document històric de transcendència universal»⁽²⁰⁾. El valor moral dels idearis és el que li preocupa, el valor moral del socialisme és allò que situa en primer terme. L'actitud i el comportament són la base dels idearis i el socialisme exigeix una actuació en tots els terrenys en favor de la persona. Breu, l'humanisme és el nucli de la seva concepció del socialisme. No hi ha socialismes contemplatius, hi ha persones que actuen per construir el socialisme. Ara bé «declarar que som homes d'acció no vol dir que rendim cap culte a la violència. No volem, naturalment, infondre entre els treballadors un esperit en beatífica passivitat, ni una resignada propiciació al sacrifici i al martiri: però hem d'aconseguir que tinguin sentits per a comprendre que la veritable revolució social és obra de germinació i que aquesta germinació serà sempre malaurada per tota obra de violència. És més: hem de proclamar que una veritat elemental és l'extermini de la violència i l'imperi pacífic del dret i la raó natural. La violència és incompatible amb tota sana doctrina d'amor als homes, la qual s'empara i triomfa en la puixança que li adjudica la cohesió de la massa que lleialment ha de seguir-la»⁽²¹⁾. En la seva concepció del socialisme la violència no és una via equivocada, difícil o impossible, sinó que senzillament no és una via per al socialisme, perquè aquest, veritable transformació de la societat i per tant de les persones, és un canvi lent que exclou la possibilitat de la violència. «La veritable revolució social és obra de germinació». L'evolució i la impregnació de la societat dels valors del socialisme són els trets d'una via que després de la II Guerra Mundial podia semblar esbossada pel laborisme britànic en el llançament del *Welfare State*. Aquest, provocat pels excessos del capitalisme i per l'acció dels treballadors, genera transformacions que permeten una millor realització personal: «Els mateixos excessos de les forces antisocials han produït conflictes i esberlaments que han fet pas a reformes econòmiques i institucions de dret que la sola força del proletariat no hauria pogut imposar. Avui no hi ha cap Estat que s'estimi que no tingui organitzada la seguretat social completa, un servei de sanitat gratuït i eficient i un règim de defensa i de remuneració mínima del treball. No era pas el que cercaven els aferrats a l'omnipotència de l'Estat i menys el que es proposaven les dinasties absolutes, subjugadores de petites nacionalitats. I en certs Estats desenvolupats, com Gran Bretanya i França, les nacionalitzacions han pres carta de ciutadania, mentre que als Estats Units, paradís de l'empresa capitalista, amb qualsevol pretext, s'intervé i es planteja

la producció i el comerç i es manipula l'aparell fiscal per a una relativa perequació de les hisendes privades»⁽²²⁾.

Socialisme, Democràcia i Catalunya

Aquest fet és positiu per a M. Serra i Moret, però cal recordar que l'epicentre del socialisme es troba a la societat i en l'acció social. L'Estat contemporani tendeix a créixer, i ell no és un estatista. La seva preocupació no és que l'Estat arribi a fer moltes coses, la seva preocupació és que les persones tinguin més llibertat i siguin més iguals, culturalment més fetes i moralment superiors. I sobre aquest tema fa afirmacions suggerents: «Ens atreviríem a subscriure el llibre de Vandervelde "Socialisme contra l'Estat" ara que l'única aplicació del socialisme és l'estatificació, la mal anomenada "nacionalització"»⁽²³⁾. No és partidari d'un creixement desmesurat de l'Estat dins la lògica de concentració de poder. I pensa, potser per influència britànica, en la democràcia industrial i en el socialisme municipal, tot i defensant que "un home és un vot" i que les decisions polítiques només corresponen a les institucions polítiques. Però sabent també que sota un Estat omnipotent és difícil l'existència d'una societat viva. La nacionalització no vol dir estatització, cal diversificar les formes d'organització civil, tot mantenint els principis de l'orientació pública de la vida econòmica.

Aquesta concepció del socialisme, molt lligada a la democràcia, connectada críticament a l'avenç democràtic de la postguerra i centrada sobre la realitat nacional-cultural de Catalunya, crec que és el nucli estable del pensament de Manuel Serra i Moret. Socialisme, Democràcia i Catalunya són els tres mots que defineixen millor el seu ideari. Són inseparables i en un cert sentit intercanviables. Els ha unit tant, els ha viscut tant al mateix temps que estima que no poden anar separats. Al començament de la seva acció pública havia ja afirmat, i ens ho recorda molt més tard, aquesta vinculació íntima: «Som socialistes demòcrates, som ciutadans de Catalunya i del món. I repetim avui, el que dèiem ja fa un quart de segle: "Som catalans i, per tant, socialistes catalans: com a catalans, socialistes, i com a socialistes, catalans"»⁽²⁴⁾.

Catalunya, Democràcia i Socialisme són les tres idees interpenetrades que constitueixen la trama central del pensament de Manuel Serra i Moret. I «no és probable que cap raonament de consistència humana em faci desvincular la sort de Catalunya dels progressos de la democràcia i de la justícia social; estem persuadits que són fidelitats conjuntes, indissolubles, que ennobleixen la nostra vida i li adjudiquen la valor inestimable d'anar unida a les causes finals»⁽²⁵⁾.

Notes

- (1) *La Unió Socialista de Catalunya. Ponència*. Barcelona (Unió Gràfica), 1923.
- (2) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*. París (Edicions del Moviment Socialista de Catalunya) [1953]; pàg. 12.
- (3) Diu, per exemple, en la *Crida a la joventut catalana*. Tolosa (Edicions del Moviment Socialista de Catalunya) [1957]: «La joventut catalana, tant la del continent com la de les illes» (pàg. 4) o més endavant, parlant del país: «des de la Vall d'Aran a Santa Pola i les cales i les serres de les Illes» (pàg. 6).
- (4) *Ciutadania catalana. Breviari de cogitacions, remarques i orientacions per als catalans*. Buenos Aires (Editorial Verdaguer), 1957; pàg. 125.
- (5) Pròleg a l'ed. cat. de K. Marx i F. Engels: *Manifest del Partit Comunista*. Trad. P. Cirera, reed. Barcelona (Undàrius), 1976; pàg. 22.
- (6) *Ciutadania catalana*; pàg. 9.
- (7) *L'ahir i el demà de Catalunya*. Mèxic (Partit Socialista Català) [1945]; pàg. 4.
- (8) *Ciutadania catalana*; pàg. 25.
- (9) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàg. 11.
- (10) *Ciutadania catalana*; pàg. 11.
- (11) *Ciutadania catalana*; pàg. 12.
- (12) *Ciutadania catalana*; pàg. 56.
- (13) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàg. 20.
- (14) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàg. 20.
- (15) *Ciutadania catalana*; pàg. 48.
- (16) Pròleg al *Manifest del Partit Comunista*; pàg. 32.
- (17) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàg. 18.
- (18) Pròleg al *Manifest del Partit Comunista*; pàg. 33.
- (19) Pròleg al *Manifest del Partit Comunista*; pàg. 33.
- (20) Pròleg al *Manifest del Partit Comunista*; pàg. 29.
- (21) *Crida a la joventut catalana*; pàg. 9.
- (22) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàgs. 18-19.
- (23) *El centenari del Manifest Comunista*. «Endavant» (Perpinyà), núm. 32 (26-VI-1947).
- (24) *Socialisme democràtic*. «Nova Era» (Mèxic), núm. 2 (XII-1944).
- (25) *Reflexions sobre el demà de Catalunya*; pàg. 22.

Reflexions sobre el demà de Catalunya

M. Serra i Moret

Sentiment i estètica

I.— Bitllet d'entrada

En temps de la nostra infantesa, amb els nostres germans, ens tancàvem a la cambra fosca per a revelar els clixés que havíem impressionat durant les nostres excursions. Una palpitació comuna de goig i de neguit ens aplegava sota el fanalet vermell o el finestró triplement velat amb vidres del mateix color sotjant, damunt la gelatina sensible, l'aparició dels arbres del paisatge, el relleu del monument o la silueta dels personatges que havíem copsat al breu reflex de la llum.

La preparació i execució d'aquesta tasca atraient mai no ens va infondre temença dels àcids i sulfurs verinosos que remenàvem en el curs de les diverses operacions. El nostre afany era recrear i perpetuar les sensacions experimentades, provocar-ne de noves i satisfer l'avidesa de l'organisme que creixia, es desenvolupava i es complicava amb la influència de la vida múltiple i portentosa que ens acollia i ens modelava. I els nostres petits triomfs eren món en esperit i pòsit substancials que a cap edat ens conferien una personalitat que comptava i es reconeixia ella mateixa en la voluntat, el gust i el pensament.

No tots els homes han tingut una llar com la nostra, presidida per la intel·ligència i l'amor, on les desconcertants preguntes infantils trobaven resposta o aclariment, on la lliçó i l'exemple eren amatents, on la llibertat era un ordre i la curiositat un dret, on les lletres i les arts eren esclat d'alegria, on la tradició era el llevat i, l'universalisme, la farina del pa que arriba a la taula com la consagració de l'esforç comú. A casa nostra es pregava pels naufragats del Pacífic, pels indús delmats, pel còlera, pels armenis ultratjats i deportats, pels negres de les colònies forçats a treballs esgotadors, pels indígenes venuts

en mercat públic —com avui— pels seus caids o emirs protectors. Tothom, en acte o en pensament, es reunia al voltant nostre i feiem una sola flama dels goigs i les dolors de tots.

Quan el llamp va portar la dispersió, tot just adolescents, era, naturalment, la terra de Lincoln la que ens havia d'atreure. Però, amb el temps, les mars grans i petites ens bressolaren, els aires polars o tropicals sostingueren les nostres naus voladores, els vells i nous continents ens oferiren les seves altes cimes o les seves planes immenses. Dreçats al margepeu de la senectud, podem abandonar tota recança de mort prematura. La vida ha estat abundant i generosa. I tant com de l'amplària del món s'ha sadollat de la llum i el perfum de Catalunya. Una nissaga rectilínia va llegar-nos ben pura la fidelitat al seu esperit, i si de petits trobàvem lloc al cenacle ja oblidat de la Lliga de Catalunya i als aplecs romàntics i cordials de la Unió Catalanista, de grans ens hem rabejat per totes les comarques catalanes, hem sojornat a totes les viles importants, hem trescat per les serres, hem resseguit el curs dels rius, ens hem revolcat a les platges, hem amoixat els monuments antics i hem tingut el privilegi de fer-nos escoltar pels catalans de tot arreu, de les ciutats i les masies, dels sedentaris i dels allunyats, establint una comunió íntima i perdurable amb els que tenien algun ressort que respongués al pols de la terra entranyable.

Heus ací un títol, si en cal algun, per a rompre el silenci d'aquestes hores llòbregues: una vida densa i extensa al servei d'un gran amor. Mentre meditem, mentre escrivim, sentim un infant que plora, un bel tot just perceptible en mig del soroll de motors, aquest suplici que no para de nit ni de dia. La vida s'estatja en la fragilitat d'aquest ésser —per a mi invisible— que des del bressol melodia el seu plany i no pas en l'estridència dels motors d'explosió o reacció que empesten l'aire i fan trontollar terra, mar i cel. Potser un dia l'infant es llançarà a l'espai com un coet i no sabrà si és ell o l'aparell qui comanda el rumb i el destí. Però si ha tingut, com nosaltres, la sort de saber d'on ve i la sang i els teixits rics de substància polivalent, disposarà del radar que l'unirà a la terra i mai no perdrà la seva ni el timó. I també, com nosaltres, a l'albada i a la posta, repassarà el registre de les sensacions i en la seva cambra fosca revelarà el clixé impressionat per a contemplar l'estampa del passat i anticipar la visió imantada del futur.

II.— Raó de més

Tots coneixem aquells —que són de bon tros la majoria— que mai no s'han mogut del seu rodal o del seu barri, que fan vida i mort al mateix lloc

com els corpuscles d'una matèria que els engloba i els confon en una massa comuna més o menys homogènia. Cap tret especial no els individualitza, no surt d'ells cap iniciativa, no manifesten cap voluntat, i semblen només emportats per la rutina i les funcions tròfiques i reproductives. L'exterior per a ells no compta i comparteixen la mateixa malfiança dels moviments col·lectius i el mateix afany de passar inadvertits.

No és pas estrany que les nostres cogitacions s'hagin entrebancat sovint amb el dilema de si aquesta massa representa el moll o el pinyol de la nació. Els col·loquis que teníem amb els arbres aferrats a la serra dels nostres bells records evocaven la condició d'aquestes multituds aparentment anodines, recalades sempre en el mateix indret, com els aulets o les fagedes eternament caducs i eternament renovats. Amb sol o glaçades, amb eixut o tempestes, l'arbre no es mou de la terra que l'aguanta, com aquell home que resta allà mateix, amb misèria o abundor, amb pau o guerra, amb llibertat o esclavatge. I si el pi lleva pinyons i l'alzina lleva glans, aquell home és el proletari autèntic, vegetant sobre la gleva, perpetuant la seva planta, perpetuant la nació.

A vegades aquesta massa molla ha estat arrencada tota sencera i enduta a terres estranyes per tal d'anorrear-la o extingir-la per asfíxia i desambientació. Coneixem casos sorprenents de resistència, de vitalitat, d'incontaminació, sobretot al pròxim orient. Resistència que és inèrcia, vitalitat fisiològica (ens plauria de dir fisiocràtica), endurança passiva, poder miraculós del no fer, del no voler.

Què és això que parla en silenci, manifestació de força nuclear subjecta només a mutacions mil·lenàries? Hom pensa en les civilitzacions geològiques, en les profunditats marines, en els avencs tancats al prodigi de la llum i a les variacions atmosfèriques. Aquesta gent que passa pels carrers, feta d'hàbituds, de tarannàs, de repeticions, de jeies; aquesta cronologia, gairebé matemàtica, que marca la vida, de la naixença a la mort; aquest ritme seguit, incessant, monòton; aquest petit espurneig de sensacions idèntiques, originades per les mateixes causes, seguides de les mateixes reaccions; aquest bleix difús d'un cor introbable que va consumint el temps com el rodar dels astres o la caiguda de l'univers pels espais infinits!

Feina feta o feina per fer? Condensació o incipiència? Quan s'ha saltat la cleda i s'ha pasturat per prats aliens, el regust de l'herba antiga té una sentida única que, com deia Aribau, «ens torna les virtuts de la innocent edat». Però tornar a la infantesa, vol dir esborrar els solcs marcats per les rutes cosmopolites, apagar les lluminàries multicolors, i tornar dòcilment al ramat castís, sense un floc distintiu, sense una inquietud, sense una idea?

Resulta un tema gairebé metafísic esbrinar si una consciència closa és una consciència feta o una consciència inèdita. De moment podem anticipar que la consciència es fa i es refà, activament o passiva, però que és

inconcebible en forma estàtica o en suspensió. Com tota facultat vital, la seva absència determina la mort. Existeix, però, i en gran profusió, la letàrgia de certes facultats vitals que és sovint la que determina per estancament el solatge de les multituds i les fa poc menys que insensibles als accidents exteriors. Si la sensació és feble, la consciència és feble així mateix i perd tot poder d'expressió.

Com és, doncs, que la nació s'arrecera en aquesta massa freda i esquerpa i ha d'ésser ella justament qui serveix l'idioma, qui canta les velles cançons, qui reconta les llegendes, qui tanca com en urna funerària el tresor d'imaginació i distinció que ha caracteritzat una família humana altrament obliterated i negligida? Aquest aparell psicofísic, al marge dels corrents universals, ¿és com els clixés i discs usats i no té altra utilitat que reproduir el que fou i que ja no tornarà a ésser?

Són moltes les preguntes que no tenen resposta categòrica, però aquestes comporten, si més no, uns aclariments. La nació no ha estat una creació sobtada sinó una elaboració secular. Com en els cercles concèntrics, les vibracions es dilaten i s'afebleixen a mesura que s'allunyen del centre, però es refracten i es repeteixen quan topen amb un medi diferent o hostil. El que perden en virior ho guanyen en duració i estabilitat. La veu del profeta d'avui serà la inspiració del poble de demà; el gest de l'heroi contemporani serà la llegenda popular del futur; la lluita que hem de menar en aquesta hora serà el guiatge i l'ordenació dels costums i usatges de les multituds venidores. Encara més: la massa anodina, callada, rutinària, serà la que fornirà, com ho ha fet sempre, el material d'aquesta lluita, la plataforma a les performances de l'heroi i l'eco remot, però segur, a la veu de l'esperat profeta.

El que cal és que tinguem profeta, heroi i decisió de lluita car el poble el tenim, i encara que no ho digui ni ho sàpiga, ens espera. És de la mateixa pasta i la mateixa qualitat que els altres pobles que han tingut profetes i herois que han sabut sollevar-los. I encara que pugui semblar-nos pueril i ineficaç tot el que fem, el poc o el molt, gravitarà en l'avenir de la nació i serà determinant en la perllongació i reforçament de la seva vida o en l'acceleració del seu afebliment i de la seva mort.

III.— Non omnis moriar

«Jo no moriré del tot —afirma Horaci en les seves Odes— car la meua obra sobreviurà». Horaci tenia raó i és viu el seu nom i viva la seva obra, però si arribés a morir i a ésser oblidat, difús i integrat en la pompa verbal transmesa a les generacions futures, el geni d'Horaci perviurà, no sols en

teoria i abducció, sinó de fet com perduren les essències que nodreixen l'univers i la vida.

Tampoc la nació, si ha de morir, no morirà del tot. Perviurà, mal sigui en la medul·la de la massa inconscient o en el rovell de la vulgaritat on la voldrien confinada els superhomes que parlen per compte de les nacions mestresses i només veuen un caire marginal de la civilització. No ens correspon d'escollir l'agonia per estagnació o per degradació, sinó la pervivència per dret, si pot ésser, un dret que ultrapassi el dret natural i s'erigeix sobre raons de necessitat o almenys d'unitat humana.

Si podem sostreure'ns a l'odi *profanum vulgus* del mateix Horaci, haurem fet un gran pas per assegurar la pervivència de la nació. Aquell lleu accent sentimental que es posa en pronunciar el nom de Catalunya, no és pas vulgaritat ni sensibleria, sinó una marca en el gradient de magnitud sensible car no podem oblidar que Catalunya és sofrent. El català que és fora de la pàtria, si «no es commou ni s'enyora», com diu el propi Aribau, és un ingrát, per bé que escauria més de dir que no és res; el que és allà, jaquit en la penombra social i política d'edats primàries, sota la llei se l'antropofàgia, si no serva la guspira de rebel·lia, si clou el seu esperit, és una desferra mai més aprofitable per cap empresa humana.

Tota la terra és aspra i eixorca sense l'escalf dels grans amors. L'home esquerp, insolidari, tant és que visqui a Catalunya com a la fi del món, que enlloc no trobarà seguretat ni reeixida; el gasiu indiferent al bé de la comunitat, farà més collita de menyspreu que de riqueses; el poruc i escorredís suscita hilaritat i llàstima. L'home sa, equilibrat, sense negligir l'interès personal, sense arriscar la seva dignitat o independència, té un immens teclat de cordes que responen a pulsacions diverses. La pàtria, petita o gran, desvalguda o ufanosa, és la que primer esbadella la gemma del sentiment i dona empenta a la imaginació per a l'assoliment de les altures. Només el mesell i el mancat desconeixen el tast d'aquesta efusió que esclata a l'adolescència i que esdevé profunda i creadora quan l'home arriba a la plenitud.

Els que hem tingut la sort de contribuir poc o molt a afaiçonar la nació sabem prou bé que de totes les joies possibles cap no supera el neguit i l'expectació d'anar primer a les palpentes, «a treure el núvol» com deia Michel Angelo, per veure sorgir adés el suau perfil, començar a percebre els batecs lleus d'un cor oprimat pel feix de les centúries i copsar el gest vacil·lant i la vaga modulació de la veu apagada i esvaïda. Tots els gaudis, tots els plaers, no igualen aquesta fruïció de confondre l'acció i l'èxtasi en el prodigi de la germinació conscient, més que voluntària, volguda, pressentida, intencionada. I resta encara el fet, la criatura palpitant, fràgil però invicta, que hom veu reflorir en les pròpies mans, generosa d'emanacions quinta-essenciades, evocadora de visions al·lucinants, infinites.

Sota l'arcada romàntica hom veu desfilar els rostres coneguts dels

personatges i els anònims que ens han precedit en el camí i en la tasca. El mateix sol que va embrunir-los ens amoixa a tots; la mateixa terra ens acull amb la bafor de fermentacions seculars, presta com sempre a la fecundació i al rendiment. De mica en mica, hom endevina el signe del capitell treballat, sap el perquè de l'empelt del cirerer, entén el col·lectivisme dels pescadors i l'estructuració dels gremis i s'acorda amb la rosa dels vents i el torn zodiacal. L'univers es plega i es desplega en temps i en espai i al ritme de les emocions que brollen de pertot es fa una coneixença sensorial, magnificació de l'ésser, dilatació de la vida.

Poder treballar a refer la nació caduca, agençar i reblir la pàtria esmerlida, reconstruir la llar, com els ocells, amb brins i tendreses, obrir-la a tots els aires i donar als pelegrins repòs i recapte! Hem de convenir que aquest goig exultant desvetlla la usura. Més d'un cop ens ha abellit de regraciar el fat que ens féu néixer en ple desastre, no pas per masoquisme, sinó per a lliurar-nos a l'encís de furgar les runes, esventar les cendres i retrobar al fons del fons el fosfat tricàlcic que ha estat l'ascendent dels nostres ossos i serva l'energia de les antigues i futures creacions; descobrir els fonaments i assentar damunt d'ells els carreus mil·lenaris tasconats amb material fresc i noble; esgratinyar el mur esvinçat i fer ressortir a la llum les imatges d'un fresc o un esgrafiàt; fer la troballa del joiell polit que la podridura no ha pogut occir. I saber que aquests delits i aquestes frisances són compartides i que, ací i allà, topareu amb amics i companys fidels que us guanyen en voluntat i sacrifici, però que us allarguen la mà i us inciten al coratge i a la perseverança per arribar tots plegats a la realització del somni suprem, a l'eclosió de la ciutat futura!

Els fills de casa bona, paràsits de l'abundor, homes i nacions, no coneixen aquesta gaubança i s'adonen que llur sadollament és una aberració o un crim. Quan els esquimals es resignen a la fosca de l'hivern i a entaforar-se a les esquerdes del glaç és perquè troben més reconfortant el sol esblaimat de la llibertat que les calors tropicals. Nosaltres, en la nostra humilitat, som els més ambiciosos: volem el miracle de la resurrecció i, encara més, volem que la vida vella i la nova s'empalmin en un arc de sustentació purament ideal. La nostra nació no pot ésser una nació vulgar, ni una nació com les altres. Cal que sigui ella, l'autèntica, la imatge estilitzada, representativa de les privacions, les enyorances, els desvaris i frustracions d'un poble que ha arribat a dubtar de la seva pròpia existència en un dejuni de segles, en el càstig de saber-se ignorat i menystingut. Més una fe substantiva i vital ens manté davant l'ara esmorteïda, sotjant l'instant de la reanimació. I quan l'alba es desvetlli, els batecs del nostre cor creixeran poderosament per a fer sentir la presència de la nació immortal, la veu i el seny de Catalunya.

Història fresca

I.— La revifalla de les nacions

No passa dia que no llegim que les diferències nacionals s'esborren, que la densitat de comunicacions, l'entretèixit de relacions humanes, la major interdependència i els lligams entre pobles, acceleren la unificació de tots els països i ens situen en un pla d'universalitat on perden valor i interès els trets distintius de les nacionalitats i la vella pruija de muntar un aparell estatal sobre la base d'una varietat ètnica, històrica o geogràfica. Hom arribaria a creure que estem sota els efectes d'una onada arrabassadora, irrefragable, que anivellarà el planeta i ens deixarà inèdits, desarrelats, despullats d'atavismes i de convencions, per a lliurar-nos tots, nous de trinca, al totalitarisme dels afers o a l'organització metòdica d'un socialisme casernari.

S'escau, però, que les coses no van exactament per aquest camí. Tenim, tanmateix, telègraf, telèfon, radiofonia i televisió instantànies; ferrocarrils i automòbils ràpids i en abundància; vaixells de diferents propulsions i diferent tonatge per a tots els usos; avions perfeccionats que volen a més de mil quilòmetres l'hora. Diem tenim i hauríem de dir que ho tenen els països rics i desenvolupats. Ben mirat, no és gran cosa. Per exemple, cinquanta milions de passatgers varen utilitzar en 1950 els 2.700 avions comercials que hi havia en servei a tot el món, diguem un dos per cent dels 2.400 milions d'habitants que poblen la terra. Encara resulta menys impressionant la xifra si remarquem que els passatgers d'avió són els mateixos o una part dels que viatgen en ferrocarril, automòbil o vaixell i que només una ínfima proporció franquejaren les fronteres d'un o altre país.

I és que travessar una frontera en aquests temps de progrés desbridat representa una veritable proesa. Mai en el passat no havia estat tan difícil i treballós l'intercanvi de persones, de valors i de mercaderies com en el dia d'avui. Hi ha una «cortina de ferro» talment impenetrable que amaga gairebé mig món, i a l'altre mig, amb una excusa o altra, les cortines van baixant i ja no es pot passar només que ben ajupit. Les economies «nacionals» es clouen, el comerç internacional es redueix al just perquè la producció no es paralizzi, tot són contingents, acords bilaterals restringits, llicències precàries, reglamentacions prolixes, prohibicions d'entrada o de sortida i, per si no n'hi hagués prou, monopolització per governs incapaços dels moviments de divises, de mercaderies i àdhuc de persones. Proposar-se emigrar o fer turisme és aixecar un núvol de paperam en el país de sortida i el d'entrada, sense ometre les escales en les quals generalment no us moveu de l'avió o del vaixell. Tot això si no us deneguen l'entrada; la sortida o l'escala inevitable i

no feu sonar els timbres d'alarma dels hospicis que són els Estats moderns perquè sou suspecte de tenir tals o quals idees i podeu ésser un perill en potència per a aquest ordre que està escrit, recopilat i arxivat de milers de decrets i lleis que constitueixen el més gran monument d'estolidesa que podia concebre's i que deixaria perplexos i esmaperduts Soló d'Atenes, Asoka de l'Índia o els més modestos i eficients recopiladors dels nostres Usatges.

Naturalment que tot això no afecta per a res la difusió dels corrents universals. Les idees de la revolució francesa s'obriren pas com se n'han obert les dels bolxevics. Les cortines serveixen per a obstaculitzar el comerç i les relacions normals però la rotació del planeta segueix el seu curs i l'aire es renova tant si es vol com si no es vol. I les idees neixen de fora o neixen dins, segons com s'escau, i fins n'hi ha que no han de néixer ni venir, perquè són permanents i formen part del nostre sistema cogitatiu. Una d'elles és la de la llibertat nacional. Si l'home en tant que organisme, exigeix per a no morir un mínim de llibertat de moviments, decisions i reaccions, també l'existència de la nació exigeix un mínim de llibertat. Tant és així, que sovint es confon la pèrdua de la llibertat amb la mort de la nació, com és freqüent de veure pobles que refusen avantatges materials considerables per tal que la pròpia nació sigui lliure. Tal vegada no sigui opció, sinó obediència a una necessitat fonamental indeclinable.

Una prova parcial que la justícia i la raó avancen poc o molt és el major respecte que inspira als poderosos la llibertat de les nacions. La independència dels Estats Units i la irradiació de les idees de la revolució francesa assenyalen en aquest i altres aspectes l'inici d'una nova era. Els Estats Units i les Repúbliques llatino-americanes no eren velles nacions que s'alliberessin, sinó desprendiments de nacions sobreeixides que constituïen nous Estats. Les dinasties europees consumides en el joc incessant de fer i desfer imperis, en el traüt de guerres iniquës, de rapacitat i confiscació, foren impotents per a sotmetre les colònies perquè els pobles europeus ja començaven a comprendre que l'asserviment dels altres involucrava la pròpia servitud. Per això fou que coincidiren, com era lògic, l'emancipació dels esclaus i l'emancipació de les nacions.

Com en el temps heroics, fou Grècia la primera d'encendre la torxa. La seva independència —després de nou anys de guerra (1821-29) i quatre centúries de dominació turca—, recolzada per les grans potències europees, marca un tombant en la política internacional, que es confirma amb la garantia a la independència de Bèlgica en 1830, a la del Luxemburg en 1867 i a les de Bulgària, Rumania i Sèrvia, sinó les successives d'Egipte, Albània, Aràbia, Líban, Síria, Irac, Jordània, Iemen, Kuwait, Muscat i Oman i les Illes Bahrain en el Golf pèrsic, si és que mereix el concepte d'alliberació l'establir unes fronteres. La creació de l'Estat d'Israel i la més artificiosa del futur Estat de Líbia són així mateix derivacions de l'esfondrament de l'Imperi turc.

La Polònia esquarterada es refà a l'acabament de la primera guerra mundial com a testimoni concloent de l'extinció del tsarisme i dels dos imperis germànics. Txecoslovàquia funda un Estat modern i pròsper sobre les ruïnes de l'Imperi austriac, mentre Hongria sembla que enyori l'ambient de l'antic Imperi Sacre Romà. Finlàndia prefereix vogar sola pels seus quatre mil llacs, mentre Estònia, Letònia i Lituània fan un nou atac, poc reeixit, d'independència nacional. Però la gran lloca que ha resultat ésser l'Imperi britànic anava donant naixença a Estats immensos com Canadà, Unió Sudafricana, Austràlia i Nova Zelanda, i sabia desprendre's a temps de l'Eire, la Birmània, l'Índia, el Pakistan i Ceilan. Noruega deixa Suècia en 1903 i Islàndia deixa Dinamarca en 1918. Libèria va néixer en 1847, Filipines en 1945 i Indonèsia en 1949. Corea —la pobra Corea migpartida i esclafada— va recuperar la seva independència en 1945. D'ençà de la independència nordamericana (1776), els Estats nacionals revenen com fruita del temps i neixen Estats nous que, pretenciosament, es diuen nacions. Aquesta és la vera història recent i no la de les grans concentracions i l'absorció de les petites nacionalitats per les grans potències dominants.

Resta encara a observar un altre fenomen confirmatiu d'aquesta tendència històrica, fenomen cridat a servir de model i a fer escola. La Unió Soviètica no solament ha impulsat el floreixent cultural i polític de les seves diverses nacionalitats, sinó que pot exhibir el diploma d'haver posat en peu nacionalitats caduques i haver ennoblit amb instrumentació moderna llengües i folklore de poblacions incultes i primitives. El que a l'època tsarista era una vasta tirania feudal feixuga, bigarrada i anàrquica, és avui la Unió de les setze Repúbliques socialistes soviètiques de Rússia, Ucraïna, Bielorússia, Armènia, Geòrgia, Azerbaidjan, Uzbek, Turcomènia, Tatjikistan, Kazakh, Kirghiz, Carèlia, Moldàvia, Lituània, Letònia i Estònia. Repúbliques totes elles de base nacional, representen el tipus d'unitat ètnica, jurídica i administrativa. Quatre d'aquestes Repúbliques enclouen altres setze Repúbliques autònomes i nou regions autònomes, i la primera, la més gran, té a més deu districtes nacionals. La més alta autoritat de la Unió és el Soviet Suprem, format de dues cambres legislatives, el Soviet de la Unió i el Soviet de les nacionalitats en el qual cada República, gran o petita, porta 25 diputats més 11 cada República autònoma, més cinc cada regió autònoma i un cada districte nacional.

Iugoslàvia, el gener del 1946, va constituir-se en la Federació de les Repúbliques populars de Sèrvia, Croàcia, Eslovènia, Montenegro, Bòsnia-Herzegovina i Macedònia i compta amb un Consell de Nacionalitats que, com a la U.R.S.S., representa una segona cambra legislativa. Federacions són Àustria i Alemanya i ho són Canadà, Estats Units, Mèxic, Veneçuela, Brasil, Argentina, Austràlia, Unió Sudafricana, Índia i la nova Xina comunista. De fet, a hores d'ara, no es concebeix un Estat plurinacional o de gran extensió sense governs i administracions autònomes i una organització federativa. La República italiana, com la República espanyola, va adoptar el

principi de l'autonomia de les regions i ha començat a aplicar-lo a Sicília. Eslovàquia té autonomia. Bèlgica manté en peu d'igualtat l'ús oficial i l'ensenyament a tots els graus de flamenc i el való-francès, com Quebec i altres països respecten el bilingüisme. França acaba d'instituir l'ensenyament de les llengües i dialectes locals. L'elevació del nivell general de cultura es tradueix en un major respecte als drets i les llibertats nacionals. I és que el monument institucional aixecat a les valls alpines en 1291 i que amb el temps va concretar-se en la Confederació Helvètica després del Sacre Romà Imperi en 1648, ha devingut més alt que les muntanyes que l'estotgen i lluminós com les veritats evangèliques quan van seguides de l'exemple, l'eficiència i la perseverança. Avui sabem tots que es pot viure en plenitud de dret i en pau i harmonia, tant si s'és gran com petit, dins la diversitat ètnica, religiosa, cultural i política més accentuada i, a més a més, atènyer en comú un nivell de civilització i benestar impensable en règims de despotisme, de centralització i de governs de força. Suïssa és tanmateix una resposta clara als totalitarismes antics i moderns i la seva lliçó és entenedora avui com ho era ahir i com ho serà demà i sempre.

II.— Mig segle de catalanisme polític

Entre el 25 de març del 1892, data de la primera assemblea general de la Unió Catalanista en la qual varen proclamar-se les famoses Bases de Manresa, i el 15 d'octubre del 1940, data de l'afusellament del President de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, als glacis de Montjuïc, s'enclou un període dens d'acció ciutadana centrada en l'esforç de restituir a la nació els seus atributs de poder i el reconeixement incondicionat de la seva personalitat col·lectiva. Perquè és una etapa completa i temporalment closa, podem examinar-la serenament com un passatge, destacat pel relleu i el color, de la història grisa i anodina que ha viscut Catalunya del 1714 ençà.

Alguns cronistes parcials ignoren la influència de Pi i Margall i del Partit Republicà Federal en el desvetllament de la consciència ciutadana i el plantejament en el pla polític de les reivindicacions nacionals de Catalunya. Valentí Almirall (1841-1904) és l'exponent autoritzat de la traducció catalana dels sentiments i aspiracions del federalisme espanyol, beata adscripció a principis universals de justícia i democràcia de pobles submergits a costums i pràctiques medievals. En realitat, és Almirall el primer que formula un programa polític catalanista en el seu llibre *Lo Catalanisme* i el primer que intenta crear un partit al seu servei a través dels congressos i l'agitació promoguda pel Centre Català de Barcelona entre 1882 i 1888.

Però la visió i els mètodes emprats pels fundadors de la Unió Catalanista —aplegament, respectant llur individualitat, de les entitats i grups de tota descripció que responguessin a una motivació patriòtica— eren més oportuns i adients per a la sembra i fructificació d'una idea latent però imprecisa que els aires provinents de l'exterior podien propiciar. Calia fixar-la, arrelar-la, fer-ne un sentiment inseparable de tota iniciativa i empresa política, cultural, social, econòmica, esportiva, recreativa, confessional, etc., etc. El catalanisme artístic i literari, reprès gràcies a l'emoció suscitada per l'*Oda a la pàtria* (1833) de Bonaventura Carles Aribau, havia ja demostrat les seves immenses possibilitats amb una tasca de reconstrucció nacional i penetració popular considerables ultra haver-se guanyat el respecte de propis i estranys. La bolcada política era inevitable, però calia prevenir-se contra possibles deformacions, mixtificacions i rampells i assegurar-se que la nació no devingués un miratge o un espantall, sinó que servís de fons a totes les tendències i aportés una particular i inconfusible singularització a cada una. *La tradició catalana* de Torres i Barges estava bé com una mostra, no pas com un resum ni una síntesi.

No ho entengueren així els fundadors de la Lliga Regionalista els quals, aprofitant el desconcert suscitats per la pèrdua de les darreres colònies espanyoles i el desastre de 1898, fundaren un partit que per la seva composició i finalitats pràctiques havia de desservir la causa nacional i macular-la amb tint d'impuresa. Un incident banal i no pas imprevisible, la primera agressió militar oberta contra el catalanisme renaixent, va promoure el grandios moviment de Solidaritat Catalana (1906), confirmació ostensible que la nació palpitava al fons de totes les consciències i es vinculava als sentiments de civilització i ciutadania. Derivació d'aquella manifestació imponent de sensibilitat nacional fou la Mancomunitat de Catalunya que la tenacitat i clarividència d'Enric Prat de la Riba (1870-1917) convertiren en instrument d'unitat i signe de cultura i distinció que deixava intuir la imatge de la nació recuperada. Però la base política «universal» del catalanisme s'havia desconjuntat i els que restàvem fidels a la Unió Catalanista ens haguérem de persuadir que no era el catalanisme el que matisava les diversitats polítiques, sinó una nova varietat de política, és a dir, un nou motiu de discussió, de lluita i de discòrdia. I va correspondre al que això escriu, a títol de vicepresident de la Unió Catalanista, la ingrata distinció de presidir l'assemblea general que va acordar la seva dissolució, car el president efectiu des del 1903, el Dr. Domènec Martí i Julià, inoblidable amic i mestre nostre, es trobava ja colpit per la malaltia que va causar-li la mort (1861-1917).

La Mancomunitat va viure onze anys, de l'abril del 1914 al març del 1925. Va deixar bon record i va semblar esperances. Malgrat les defeccions i defallencés, l'esperit nacional es vigoritzava i s'expandia i començava a guanyar el cor dels treballadors de Catalunya. El sentiment somort, mai extint, que havien conservat en llurs intimitats, ara es confonia amb l'afany

de superació que sempre ha distingit la massa obrera indígena o assimilada. Catalunya era l'esperança. No és pas estrany que en esfondrar-se el vell rafal de la monarquia espanyola, el gran visionari i lluitador infatigable, Francesc Macià, ens trobés tots al voltant seu per a proclamar la República catalana en el memorable 14 d'abril del 1931. El gest audaç i oportú d'aquell home extraordinari va condensar en un símbol les il·lusions i els sacrificis dels patriotes de tots els temps i en particular dels dels darrers decennis. La personalitat nacional de Catalunya prenia forma política en la nova organització republicana espanyola i adoptava el nom significatiu i escaient de Generalitat de Catalunya.

Macià va morir quan la declinació apuntava. L'octubre del 1934 va precipitar-la. Després ja fou la miserable subversió del juliol del 1936, els anys dolorosos de la guerra, l'èxode, els sofriments dels expatriats i els més aflictius dels que restaren a la pàtria, i, coronació de la infàmia, el rapte, extradició, tortura i sacrifici del President de la Generalitat, Lluís Companys. El cataclisme fou aterrador. El 1714 és cosa pàl·lida comparada amb el 1939 i el seu seguici. Si Catalunya viu és perquè té una capacitat de sofriment inexhaurible.

En menys de cinquanta anys hem consumit un cicle que en altres casos ha durat mil·lenis. De les etapes successives, la més curta és la de la plenitud, la de la plasmació de l'ideal. ¿Manca d'aptesa per a viure, deficiència constitucional i orgànica? La gestació és llarga, el naixement aventurat, la vida breu, la mort terriblement cruel. De tant sentir-la, hom arribaria a creure que només hi ha la mort i que tota la resta són al·lucinacions i follies.

No ho són, perquè la nació es palpa encara entre les runes i en el més pregon de nosaltres. S'han suprimit les institucions, s'ha perseguit i assassinat sense treva, però la nació, enterrada, obliterated, com sigui, segueix essent present i reivindicativa. Costa de matar una nació i els més experts tirans no hi han reeixit. Però —ja ho hem dit altres vegades— la nació pot morir, i si mor serà més per culpa dels catalans que dels seus enemics.

Extractem la història viscuda per tal d'ajudar a la interpretació d'aquest drama homèric del no poder viure i el no poder morir. S'escau que la nostra existència conscient coincideix amb aquest període i aquest cicle que hem volgut esquematitzar. Testimonis —i gairebé sempre actors— de tots aquests esdeveniments, el nostre judici podria ésser objectiu i ben fundat. Si més no, no tindrà cap ombra de ressentiment perquè Catalunya ens ha donat més del que mereixíem i més del que podíem esperar. Vàrem néixer a l'època que Catalunya desvetllava vocacions i generositats i vàrem aconseguir l'època que Catalunya ja no era una abstracció i cridava les mosques a la mel. Els que hem anat pel món sabem que el fenomen no és exclusivament català sinó més aviat universal. Així i tot, quan havem esment de la precarietat que ens envolta, i ens adonem que les virtuts clàssiques s'han absentat i les trivialitats i lleugereses curullen l'escena, les nostres confiances perden els punts de

sustentació i ens tornem retinguts i pessimistes. Confessem que, malgrat la part activa que ens correspongué en els fets del 14 d'abril del 1931 i els anteriors i posteriors a la diada, aquest estat d'esperit ens va aigualir la festa. És un espectacle normal, que arreu es dóna, però que hauríem volgut estalviar a la Catalunya renaixent.

Per a ressuscitar un mort és necessària una fe sobrenatural. Per a reanimar un moribund, el millor ingredient és aquest material rar i estratègic que es diu amor. Ell tot sol va fer el miracle del redreçament de Catalunya. La resta fou una plètora de vulgaritat. Menys mal que, abans de la guerra, no va haver-hi abusos greus ni immoralitats escandaloses. Però l'espectacle dels improvisats dels cops de colze, de l'organització del repàs en forma de partit majoritari, de l'absència d'imaginació constructiva, de la proliferació de la burocràcia, del desconeixement de les formes i la manca de lliurament franc i total, constituïren un sarcasme, una ofensa a l'estètica i, sobretot, un motiu de feblesa i de senectud precoç.

Prou tinguérem ocasió de bescanviar algunes d'aquestes impressions descoratjants amb Prat de la Riba, Macià o Companys —tres estils, tres models i tres figures de gran relleu, dignes de la posteritat. Per a reconfortar-nos, volíem creure que es tractava de malalties de la infantesa que el temps i la vigoria de l'organisme reabsorbirien. La guerra i l'exili ens forniren els elements de constància d'una deformació estructural que reclama atenció especialíssima. De moment, distàncies prudents, i quan l'oportunitat es presenti, extirpació dels teixits gangrenats per tal que els membres recobrin aptesa de moviments i resistència muscular per a la nova etapa.

III.— L'altra història

Si hem esbossat el que podríem dir història positiva, no podem passar per alt la negativa, que té tanta o més importància que la primera. Arreu, també, aquesta història té més volum i complexitat que els moviments d'alliberació nacional per bé que en alguns països de tradició democràtica les masses neutres i basculars responen millor a les necessitats de l'interès col·lectiu. El sentiment comunal d'una banda i el grau de desenvolupament econòmic d'una altra, determinen modalitats de comportament que es tradueixen, a la llarga, en pràctiques normals de llibertat o servitud per al poble i, en conseqüència, per a la nació.

A Catalunya són molts els factors que es combinen per a dificultar la fixació d'una consciència nacional. Sense enumerar-los, podem admetre que han d'haver exercit una influència decisiva en les habituds i el caràcter de la

població. Pagesos isolats i analfabets, artesans fets de privacions i de prodigis d'enginy, industrials rutinaris i rerassagats, comerciants a la menuda, capellans de missa i olla, propietaris esquifits i nobles de lloguer, són capaços de resistir la invasió napoleònica encara que vingui amb aires de progrés i d'interessat respecte a la llengua i a les institucions catalanes. Són igualment capaços d'apassionar-se per un legitimisme dinàstic espanyol i convertir Catalunya en baluard del carlisme i la reacció. I encara són més capaços de servir graciosament els opressors, sobretot si se'ls fa creure que el liberalisme és una heretgia, el socialisme una expoliació, l'autonomia la paralització de les indústries, i que uns agents uniformats, parlant en castellà, són la sola garantia que pugui perllongar la seva vida d'indigència econòmica i mental.

Per oposició i natural contrapartida, els obrers reduïts a l'explotació i al silenci, es revelen anarquistes i fanàtics de l'acció directa. A les acaballes de la darrera centúria l'atonia col·lectiva és sotragada pel gran desastre espanyol i hom pot veure amb llum meridiana el desnivell entre Espanya i els països europeus i la urgència de fer un esforç sobrehumà per tal d'arribar a una eventual perequació. La banca i la indústria catalanes, esporuguides, cerquen a les palpentes una àncora de salvació, i es produeix aquella agitació gremialista, aquell simbòlic «tancament de caixes», i, finalment, l'absorció per la Lliga Regionalista d'una part dels elements inconformistes, mentre la resta retorna al quietisme prudent sota l'ala protectora de l'Estat en fallida. La indústria catalana, que havia fet una ascensió vertical a la segona meitat del segle, inicia l'etapa vegetativa que el favoritisme aranzelari i el magre mercat de les «províncies» li consenten. En els moments de màxim esclat del lliurecanvisme que ha conegut el món, Espanya es reclou en una autarquia que és la consagració de la seva impotència i del seu dejuni.

I encara que el catalanisme polític faci soroll i comenci a marcar punts, el pes mort és copiós i tranquil·litzador. En 1902, una primera vaga general, tant violenta com estèril, fa revenir a la cleda conservadora els malcontents o esgarriats. Per a refrescar la memòria dels atemptats terroristes ja fora d'ús, unes bombes misterioses, sovint innoqües, esclaten de tant en tant a Barcelona. Un agitador estrofolari, contractat per a servir d'antídot del catalanisme, promet la república i la repartidora pels carrers, en competència amb la mística virulenta dels anarquistes redivius. I quan ja s'ha esvaït l'aura de la Solidaritat Catalana i la sagnia del Marroc reclama noves immolacions, pel juliol del 1909, sense saber com ni qui, es produeixen uns aldarulls, una nova vaga general i una xiroia crema de convents i esglésies que al cap de pocs anys eren més nombroses i més ufanoses que mai. Francesc Ferrer, educador racionalista i fundador de l'Escola Moderna, és la víctima propiciatòria d'aquest aldarull caòtic, i el seu vil afusellament a Montjuïc aixeca una protesta universal contra la insaciable reacció espanyola.

L'eufòria del capitalisme i comerç internacionals en plena expansió es

deixa sentir, malgrat tot, a Catalunya. Comencen les obres dels aprofitaments hidràulics en gran escala i el nou torrent d'energia elèctrica trasbalsa el quadre industrial de Catalunya i augmenten les noves possibilitats. Barcelona i altres poblacions catalanes creixen i prosperen, la immigració espanyola es multiplica, el tràfic del port és intens, i la política i les qüestions socials no preocupen gaire. Canalejas i el seu intent de resoldre la qüestió catalana i clerical passen com un meteor que uns trets traïdors han fet desaparèixer. I quan s'engega la primera guerra mundial, Catalunya, salvant significades excepcions, és aliadòfila, i la reacció espanyola germanòfila. Però el que més interessa a Catalunya és el nou mercat que s'obria enllà dels Pirineus i els secundaris que les potències en guerra es veien forçades a negligir o abandonar temporalment. Catalunya bescanviava una bona part del seu treball i de la seva riquesa agrícola i forestal per divises estrangeres, tenia plèthora de disponibilitats que fomentaven l'especulació, i quan va fer el balanç d'aquells anys d'aparent prosperitat es va trobar amb un reguitzell de fallides bancàries que varen alterar fonamentalment els conceptes de crèdit, de negocis, de formalitat i confiança pública i privada que havien estat fins aleshores una particularitat catalana.

Un fenomen similar es produïa en el camp obrer. Uns sindicats, cada dia més nodrits i més imperatius, sempre en pla de violència, recaptaven setmanalment sumes fabuloses que s'eclipsaven sense deixar la més ínfima obra constructiva o solidària ni haver pogut subvenir a les necessitats dels companys en vaga. L'assaig de vaga general va repetir-se inlassablement fins que els patrons varen aprendre el sentit de la copulació anglesa *lock out*. També va haver-hi la deplorable exhibició del sometent barceloní ornada amb la presència de figures destacades del regionalisme. Tot plegat va degenerar ràpidament en una orgia de depredació i de crim, fenomen desconegut en les tradicions obreres de Catalunya. Molts patrons i treballadors queien assassinats en ple dia i al cor mateix de la ciutat i els assalts a banques o altres establiments eren cosa gairebé diària. El poder públic i la policia varen prendre una part no pas petita, com una facció més, en aquella rècula de crims repugnants que convertiren Catalunya en una selva per espai d'alguns anys.

Si execrable era el mal, el remei fou senzillament abominable. L'any 1923, ultra l'imperi del bandidatge auspiciat per organitzacions obreres i patronals, coneixia una passa de separatisme verbalista la qual coincidia amb una rara aventura parlamentària espanyola que volia concretar les causes de les repetides desfetes militars al Marroc i identificar els responsables que hom suposava arrecerats a la casa reial i entre les altes jerarquies de l'exèrcit. El clàssic cop d'Estat havia de posar punt a aquests excessos i va correspondre a Barcelona de servir d'escenari a una farsa que va tenir el poder fulminant d'acabar, amb la seva sola presència, els assassinats, els atracaments, el separatisme cridaner, i, no cal dir-ho, aquell Parlament espanyol que s'havia embarcat en el somni d'una nit d'estiu.

De totes les experiències de la vida, cap no ha estat per a nosaltres més allisonadora que aquella calada mestra d'un general faceciós i il.literat amb un art antiquat i ple de falles. És un triomf imprevisible de la poca-solta. I per tornes, el President de la Mancomunitat en persona va afanyar-se a felicitar l'artista i oferir-li els seus respectes. Confessem que vàrem envellir més en un dia que en cinquanta anys.

Feia temps que en les nostres cròniques de política internacional a *Justícia Social*, portaveu de la Unió Socialista de Catalunya, anàvem insistint en l'amenaça de propagació que presentava la pestilència feixista italiana. Ningú no sabia de què anava, i *La Veu de Catalunya* es va permetre algunes ironies sobre la nostra preciença. Mentrestant ja teníem un assaig de feixisme propi, tan ridícul com l'altre, si bé no tan cruel ni tan eficient. La Mancomunitat, els ajuntaments d'elecció popular i tot altre vestigi de democràcia varen desaparèixer. Una prosperitat artificial, reflex de l'embranzida internacional de recuperació de la post-guerra, donava llustre a aquell esclat d'*affairisme* que la brillant Exposició de Barcelona de 1929 havia de rematar. Però el que semblava evident i incontestable era aquell ordre i aquella pau octavianes en mig de la benaurada relaxació i inconsciència espanyoles.

Pel que afecta Catalunya, què s'havien fet aquells anarco-sindicalistes de la revolució permanent, aquells separatistes a ultrança, aquells prohoms de la Lliga Regionalista que tenien a les seves mans l'avenir de la nació? No som sols a fer aquestes preguntes les quals, més que un retret maliciós o una al.lusió desconsiderada, són un güell de reflexions contradictòries i de delers de penetrar els secrets d'aquesta psicologia que caracteritza el nostre poble i dia a dia va fixant el seu destí. La resposta, la va donar l'adveniment de la República i de l'autonomia de Catalunya, quan tots aquests elements —i altres— revingueren de la llarga catalèpsia i es concertaren per a fer impossible la consolidació del nou règim i recomençar la cridòria i l'anarquia.

Trista constatació de la pobresa de materials i de l'abundància de desferres que ens ha pervingut dels segles d'abstinència de l'exercici de la ciutadania i de poder! Potser ha estat per a satisfer aquesta necessitat gairebé fisiològica que s'han trobat tants catalans per a servir l'opressió àdhuc quan ha estat manifestament i expressa contra l'esperit nacional i els interessos morals i materials de Catalunya. I no és pas un atzar ni una excepció de reconèixer a la trinxera oposada alguns dels que més s'havien distingit per llur radicalisme nacionalista o revolucionari. Tant se val! Repetirem, si us plau, que no som sols, que els altres pobles donen també bons contingents de traïdors, de descastats i de trànsfuges. Podríem ponderar i fer càlculs de proporcions, de potències, de probabilitats, però és incert i, més que tot, és descoratjador. Volem evitar el risc d'immergir-nos en la creença que la nostra condició humana, el nostre temperament, la nostra hiperestèsia, la

nostra inconsistència racional i moral, constitueixen un impediment insuperable perquè puguem formar una comunitat d'homes responsables, conscients i lliures. Si una conclusió d'aquesta mena resultés indefugible, hauríem de callar definitivament i penedir-nos d'haver nascut.

Durant aquells anys de dictadura relativament benigna, els que professen d'intel·lectuals, tant a Catalunya com a tot Espanya, feren ostensible llur disconformitat i menyspreu i, en certa manera, es constituïren en propulsors de la protesta i de la revolta. Fou, tanmateix, una revelació i un estímul que ens permeteren de creure en la vàlua de la intel·ligència i la cultura. La instauració de la República i el reconeixement de l'autonomia catalana tenien aquesta significació. I malgrat les nombroses defeccions, tant a Espanya com a Catalunya, els anys de guerra civil i el règim brutal que la continua deixen prou marge per a creure que la intel·ligència i la cultura són poderosos instruments de lluita i que la causa primordial de la nostra volubilitat i impotència és el baix nivell de cultura de la immensa majoria del poble, sense excloure els elements benestants.

El món d'ara

I.— Els dos blocs

No sorprendrem ningú dient que els actes inspirats per la por o la vivor excessiva solen tenir conseqüències contràries a les desitjades, molt sovint irreparables. Qui podia predir als dirigents de l'Alemanya imperial de 1917, embarcats en una guerra irremissiblement perduda, que el tren especial que oferien a Lenin per anar a fer la revolució a Rússia i lliurar-los de l'angoixa dels dos fronts, seria el comboi funerari, no tan sols de l'Alemanya expansiva i dominadora, sinó del sistema de potències capitalistes que es repartien o es disputaven el món? Justament amb els *junkers*, els antibolxevics per essència, són els primers responsables que el tronat imperi tsarista pogués transformar-se en la baluerna de la Unió Soviètica, la presència de la qual ha canviat la faç del planeta, migpartint-lo, segons diuen, en dos blocs.

Prou que ho volgueren esmenar les potències triomfants de la primera guerra mundial portant l'ajut als generals facciosos i bloquejant la naixent organització comunista per tal d'asfixiar-la. No hi foren a temps, i la criatura

va créixer enormement, les adversitats li eren salut, i com més enemics li sortien, més augmentava el seu poder i la seva riquesa. Avui ja ningú no somnia a asfixiar-la sinó a defugir la seva grapa per no morir asfixiat. Té trenta tres anys, l'edat que tenia Jesucrist quan fou crucificat, però els dirigents de la Unió Soviètica deuen saber quelcom d'història i, més que dedicar-se a la predicació evangèlica, s'han afanyat a muntar l'església i armar la guarda pontificia per tal que siguin els infidels i no pas ells els que morin a la creu.

És l'estil de l'època, un estil no gaire modern. Jesucrist ha tingut pocs imitadors en el curs del temps per bé que alguns enviats de la providència, atribulats i pensant capguardar-se, s'hagin fet crucificar. Els Estats Units, que són els més preocupats amb l'elefantitis soviètica, fan replega de trastos vells per a enfrontar el perill i es refien dels nacionalistes xinesos o dels franquistes espanyols per aixecar una barricada que cremaria com encenalls de fusta seca. Com els *junkers* del 1917, s'entesten a posar un tren especial a l'enemic. Si seguissin així, farien més comunistes ells sols que tots els soviets, rojos, grocs i de tots colors.

Els resultats són a la vista. Tres anys d'ajuda a Xiang-Kai-Xek, i tota la Xina cau a mans dels comunistes. Quan hagin rearmat l'Alemanya i el Japó, tindrem un altre terror efectiu i caldrà que els Sòviets ens ajudin a desarmar-los. Les divisions de Franco i de la Lliga aràbiga treuran els budells de pena i seran un estorb i una infecció que consumirà molts barrils de DDT. I els dirigents soviètics podran entretenir-se amb el joc d'estira i arronsa mentre trobin generals i senadors nordamericans que els facin la feina.

No hem cregut mai, però, que els Estats Units, i encara menys Europa, es despengin per una corda tan plena de llaços escorredors. Podem, naturalment, equivocar-nos, com fem altres vegades, però no manquen proves suficients per a pronosticar que el Pacte atlàntic sabrà mantenir la seva respectabilitat i no es convertirà en un circ de pallassos i feres desunglades. Ço que en bona lògica vol dir que no es donaran passos en fals ni es cometran errors irreparables.

Si no fos així, nosaltres i una bona part de l'opinió pública, que sense dubitació possible fórem bel.ligerants en les anteriors guerres mundials, ens trobaríem febles i confosos davant d'un conflicte de proporcions còsmiques que, més que una guerra d'idees i de pobles, fóra el suïcidi universal. Aleshores sí que tindria sentit la sentència dantesca: *Lasciate ogni speranza*.

Ja fa quatre anys que en «La Nostra Revista» de Mèxic publicàvem un article que avui tindria tanta o més actualitat que aleshores. No podem resistir la temptació de reproduir-ne aquests paràgrafs:

«De fet, doncs, no tenim dos blocs, sinó un: el bloc soviètic. L'altre és per fer. Es pot fer? Es farà? Potser sorprendrem el lector amb l'expressió del desig que no es faci. Ens plau més de restar a la mercè dels soviètics — amb totes les perspectives de seguir els Ahler i Petkov— que no de formar part

d'un bloc antisoviètic o anticomunista. L'oposició en bloc és impossible; filosòficament és un absurd. Si no tinguéssim una afirmació, independent de l'afirmació soviètica, no seríem res. Els nostres ressorts i, afortunadament, els ressorts del món, no funcionen en *anti*. L'anti-Roma no podia ésser un bloc ni ho va ésser mai, i l'anti-Napoleó va intentar d'ésser-ho sense aconseguir-ho. Roma i Napoleó, exponents d'una mentalitat superior d'un imperialisme culte, fallaren. Hitler no va tenir temps de fer la prova. El somni de la dominació mundial és una manifestació de joventut i virilitat. Avui toca el torn als soviètics. La seva expansió és inevitable. Els límits no els assenyalarà la doctrina Truman, sinó la capacitat de soviètzació interior que demostrin els pobles d'Occident. Les epidèmies no prenen només en la mesura que troben el camp adobat per a la germinació. Un bloc profilàctic fóra una niciesa...

«Una civilització es posa a prova cada dia, notant per la seva resistència a doctrines exòtiques, com per la seva aptesa de realització de les supremes finalitats socials. Si l'anomenada civilització occidental es resol en un sistema de pensament, en una sensibilitat superior i en una fórmula de justícia humana que doni estímulo i seguretat als seus components, l'expansió soviètica no serà altra cosa que l'adaptació del món oriental a l'escola occidental. En certa manera, ja ho és. A la U.R.S.S. hi ha una passió per l'art i per la ciència, culte que ha d'ésser compartit encara amb la idolatria tsarista roja, però que possiblement perdurarà quan el record de Stalin s'hagi esvaït i la democratització sigui un fet i no una promesa. Es compten per desenes de milers els que es dediquen al conreu de les arts o a les investigacions científiques. Hi ha 800 grups geològics dedicats a la recerca del ferro, del carbó, del petroli i altres minerals essencials; i entre tants, pot haver-n'hi un que descobreixi la font de la vida, que, com Galileu, es trobi en pugna amb l'església o que, com Leonardo, trobi que les matemàtiques es poden combinar del dret i del revés, però que l'art és un misteri de llum i harmonia, de vibracions recòndites i personals, d'aspiració divina, però d'efusions simplement i purament humanes. Tot el que hi ha de bo a la U.R.S.S. ha estat importat d'occident, i si ells aconseguissin de donar-li un nou matís i una vigoria nova, la civilització els deuria aquesta aportació efectiva al seu progrés i consolidació.»

Pensem, doncs, que no hi ha dos blocs: un soviètic i un antisoviètic. Nosaltres, almenys, no formem part de cap. Formem part d'una civilització que es concreta en l'humanisme, que respecta totes les formes de pensament i accepta totes les proves, que és per ell sol una afirmació i que no pot formar bloc ni massa, sinó ambient i esperit. Els nostres amics no coneixen fronteres ni confessions; els nostres enemics, sí. Aquests poden fer un bloc i de fet el fan amb llurs totalitarismes, tan semblants, tan idèntics, que hom no sap amb quin quedar-se. El millor serà el que més aviat es trenqui i es desfaci, el que contingui partícules de futur, el que intueixi la valor de l'home i el sant misteri de la llibertat. I amb aquest és impossible la guerra.

II.— L'estat modern

La primera guerra mundial de 1914-18 va inventar el que se'n diu «economia de guerra» i no és altra cosa que el retorn als principis de l'escola mercantilista i del cameralisme alemany i austríac en llur aspecte d'unitat econòmica i Estat providencial, extingint els corrents lliurecanvistes i fisiocràtics que havien pres una certa volada amb la propagació de les doctrines dels economistes britànics i francesos del segle divuitè, en particular del renomnat Adam Smith. L'internacionalisme econòmic i polític es contrau a la balança d'estrictes compensacions prèviament concertades dins un teixit de cledes duaneres, proteccionismes defensius i intervenció estatal en tots els afers de la vida pública i privada. L'Estat ho és tot. Omniscient, omnipresent, omnipotent, i, més que tot, omnímode, regula i decideix els destins de la comunitat i la naixença, vida i mort dels seus components. El lliure arbitri és una abstracció que no sabríem com concretar en la pràctica.

Som temptats de dir que el lliure arbitri es redueix a la lluita larvada per apoderar-se de l'Estat i a la recerca d'una ponderació de forces que permeti el plantejament d'aquesta lluita. Quan la lluita és oberta i violenta la ponderació es fa impossible. Per això l'Estat modern no pot prescindir de les regles de la democràcia si no vol que els poders absoluts que detenta passin a mans dels enemics de la societat. El fràgil equilibri entre llibertat i opressió depèn de les oscil·lacions que faci l'eix de la democràcia el qual és més subtil i més inestable que la polarització dels extrems. Per tal de donar-li consistència, els jacobins inventaren el servei militar obligatori, universalment acceptat, i ara ens trobem que molt sovint hem de matar a trets les nostres pròpies conviccions.

Si arribéssim a tenir lectors, ens plauria d'imbuir-los de la complexitat que presenten les ciències morals i polítiques, de l'encadenament dels processos evolutius i de l'interès que comporten les arrels psicològiques en la interpretació dels fenòmens polítics i socials. Dificilment podrà concebre's res de nou per a fer més compacta i efectiva la força de l'Estat. Dificilment, també, es trobarà una humanitat eternament resignada a suportar la imposició, a través de l'Estat, dels doctrinarismes retardats, feixises, comunistes o, en una altra forma, totalitaris. Són calamitats passatgeres i temporals que potser es substituiran per calamitats pitjors, però el procés evolutiu continuarà i el que més hauria de preocupar-nos fóra de conèixer els ressorts que responen a causes permanents i a inspiracions profundes del mecanisme moral i social que es superposa a l'ésser primari les reaparicions del qual, per ingrates que resultin, no poden ésser de cap manera durables.

L'Estat fou la superació de l'economia i la societat feudals. De mica en mica s'ha fet fort i, en certs aspectes, ha realitzat la dilució de les essències democràtiques. Les seves intrusions minucioses i incomfortables, les seves

alternatives d'arbitrarietat, disbauxa, tirania, i la més constant d'irresponsabilitat i ignorància dels que el dirigeixen, són manifestacions de tendències apoplèptiques que aconsellen un canvi de règim. Per això es parla tant dels Estats Units d'Europa, de grups regionals i federacions de federacions. Hem passat per la prova de la Societat de les Nacions i la més actual de les Nacions Unides, assaigs imperfectes i decepcionants, indicadors, però, de les finalitats vers les quals volem encaminar-nos, fretura de superació i, al nostre entendre, de trobar ondes de comunicació més directa entre les comunitats naturals, les nacions, i l'univers de la fraternitat, de la seguretat, del dret i de la justícia.

No mancaran realistes que trobaran pueril i tendenciosa la nostra interpretació d'aquests moviments, sovint artificiosos, d'unitat internacional. Això no ens descoratja. És com les previsions meteorològiques, subjectes a tantes incidències. La teoria de l'Estat, segons il·lustres tractadistes que ens han robat hores precioses, no concorda gaire amb les realitats d'aquest moment. Tampoc s'adiuen amb aquestes realitats les crítiques que, des de Spencer a Proudhon, anunciaven la dissolució social a causa de la deformació tentacular de l'Estat modern. Encara encertaven menys els que atribuïen a la propagació dels principis socialistes les follies abassegadores del poder estatal l'origen de les quals és fàcil de detectar en la proliferació de monopolis, cartels i combinacions de grup o de classe, més influents i arbitraris que les organitzacions proletàries i la pressió de l'opinió pública.

Però els mateixos excessos de les forces antisocials han produït conflictes i esberlaments que han fet pas a reformes econòmiques i institucions de dret que la sola força del proletariat no hauria pogut imposar. Avui no hi ha cap Estat que s'estimi que no tingui organitzada la seguretat social completa, un servei de sanitat gratuït i eficient i un règim de defensa i remuneració mínima del treball. No era pas el que cercaven els aferrats a l'omnipotència de l'Estat i menys el que es proposaven les dinasties absolutes, subjugadores de petites nacionalitats. I en certs Estats desenvolupats, com Gran Bretanya i França, les nacionalitzacions han pres carta de ciutadania, mentre que als Estats Units, paradís de l'empresa capitalista, amb qualsevol pretext s'intervé i es planteja la producció i el comerç i es manipula l'aparell fiscal per a una relativa perequació de les hisendes privades.

Si les Nacions Unides han de reconèixer el mateix vot a Iemen on encara es subhasten homes i dones, a Honduras que no té cap carretera ni ferrocarril, a la Unió Sudafricana que, justament ara, ha implantat la discriminació racial, que a Suècia, Dinamarca o Nova Zelanda —per a assenyalar només alguns contrastos colpidors— mal podem esperar que les seves resolucions siguin un guiatge per a les consciències lliures o la consagració de conquestes morals incorporades a les pràctiques corrents.

Estem lluny que l'Estat sigui per se una ètica, una escola, un mestratge, però en la mateixa multiplicació del seu poder i en la creixent complexitat de l'organisme germinen totes les possibilitats de realització i de progrés. Si els Sòviets varen entendre un dia que la planificació era indispensable per a no malversar energies i racionalitzar el procés d'edificació econòmica i social, els socialistes britànics han aprofitat les victòries democràtiques per a encarrilar el país dins de noves normes de justícia distributiva, i el President Truman, seguint les petjades de Wilson i Roosevelt, ha incorporat a les càrregues públiques aquell punt quatre d'un programa que preveu l'ajuda directa i desinteressada dels Estats Units als pobles endarrerits i mancats de mitjans de desenvolupament i ascensió social i humana.

L'Estat modern és una puixança espaventable que pot servir per al mal i per al bé. El que no podrà mai és extingir les forces latents o externes que mantenen la figura de les nacions per bé que en pot modificar el curs i desvirtuar la significació. Per això cal que l'Estat sigui fort i intel·ligent. Si només és opressor, sabem que totes les opressions han hagut de cedir, que tots els dominis han caducat, que tots els imperis, àdhuc els civilitzadors com Pèrsia i Roma, acaben en la descomposició. I no cal endinsar-nos en el passat car avui mateix presenciem la progressiva liquidació de tres imperis —l'holandès, el britànic i el francès— els quals, malgrat que llurs mèrits depassin llurs imperfeccions, han de resignar-se a una fi més o menys honorable. Podem fàcilment imaginar com acabaran Portugal i la resta quan els arribi el torn de pasar d'imperis a colònies, transició de la qual coneixen repetides anticipacions.

III.— Catalunya

Si un home d'affers caigués casualment a la nostra borsa de valors i ens preguntés quines perspectives ofereixen els bons de l'alliberació de Catalunya, li hauríem de respondre que no n'ofereixen cap. Si volgués ésser indiscret i preguntar-nos si teníem capital esmerçat en aquesta classe de valors, li hauríem de respondre que hi hem invertit tot el que teníem. L'home d'affers ens deixaria estar pel que indubtablement som: uns pobres homes!

Els catalans —parlem dels més visibles— són una barreja de sentimentals i homes d'affers. Quan els parlu de Catalunya s'encongeixen, callen, una llàgrima els enterboleix l'esguard, i després es revénen, tornen al món dels afers i pensen: no ha estat res! En general, són gent equilibrada, que no s'excedeix en res i menys en les passions polítiques i patriòtiques, encara que alguna vegada cridi més del convenient. Les manifestacions cíviques del

nostre temps solien ésser concorregudes, les votacions nodrides, les llistes de subscriptors a les publicacions catalanes, curtes, les cotitzacions per a obres patriòtiques, ínfimes, i els voluntaris per a tasques serioses d'abnegació o de risc comptadíssims. Malgrat tot, Catalunya es feia sentir i va arribar a tenir una autonomia la qual, segons testimonis autoritzats, era una estafa, una humiliació i una prova que la República era igual o pitjor que la monarquia.

Tornem, doncs, al començament del començament, a l'embrió. Una literatura mig clandestina fa la viu-viu, unes organitzacions imaginàries han redactat manifestos reivindicatius només coneguts a l'estranger i mitja dotzena d'homes pràctics parlen del problemàtic adveniment d'un rei espanyol que potser no perseguiria Catalunya amb tanta crueldat. No és atractiu ni apetitós fer catalanisme polític en aquesta època tenebrosa i no es poden fer retrets a ningú perquè no tingui inclinació al suïcidi o a afrontar perills tan greus com inútils. Car la massa social que nodria el catalanisme militant no és pas la que ha anat a deixar un ram de flors a la tomba del President màrtir. Els que hi han anat són uns desconeguts que es poden comprometre perquè ho han perdut tot o, més ben dit, no han tingut mai res llevat d'una espurna de generositat i de bona fe.

Això és, naturalment, el que es veu, el que sabem. També sabem que això no durarà sempre i que el dia que això s'acabi hi haura una rebrotada portentosa de catalanisme i una cua interminable de sol·licitants de la medalla de la resistència. És probable que nosaltres no ho podrem veure i, per tant, ningú no ens trobarà a la cua de referència ni reclamem per endavant cap títol de gratitud de la pàtria infortunada.

Això no ens priva de prosseguir els nostres soliloquis de quan érem petits, de quan érem grans, de quan hem sigut vells i l'expatriació forçosa ha succeït a totes les expatriacions forçoses o voluntàries anteriors. És un soliloqui espontani com el nostre catalanisme, com el nostre socialisme, com el nostre racionalisme, com tot el que som i el que podem ésser: un producte de Catalunya, pur i autèntic, que no sap si és bo o dolent, gustós o amarg, valuós o nul, però que encara pensa i parla. Si és el que és, inevitablement, espontàniament —que no vol pas dir voluntàriament, opcionalment— també parla consegüentment amb lògica deducció sense petició de principi, ni coercions directes o remotes, i menys encara amb el desig de plaure i fer-se un soli per a sortir de la mediocritat que ens ha estat adjudicada. Les nostres paraules tenen el mateix dring que les dels savis i dels profetes car tenen la valor d'ésser pensades, raonades i sinceres. Si no tenen cap ressò serà perquè emergeixen de la nostra mediocritat o perquè troben un aire enrarit, viciat, inapte per a la retransmissió del so i la lucidesa del raonament.

Catalunya és una nació, un microcosmos dotat de vida i de sentit, que té dret d'aspirar a constituir una entitat políticament lliure, sense altra limitació que la necessària convivència i col·laboració amb els pobles que propugnen la justícia i la germanor universals. Privada fa segles d'aquesta personalitat

política, per tal de recuperar-la pot escollir dos camins: el de la violència sistemàtica fins que la seva força s'imposi i l'Estat opressor defalleixi o desaparegui, o el de l'acció ordenada i constant que, sense excloure la cooperació amb elements exògens, afaïxoni l'evolució progressiva fins a la rehabilitació completa dels drets nacionals.

La primera proposició reclama la presència d'un poble convençut, fanatitzat, endurit en la lluita i les privacions. Eire i Polònia poden servir-nos d'exemple encara que llur situació actual no ens abelleix gaire. No tenim notícia de l'existència d'aquest poble ni coneixem cap procediment per a improvisar-lo. Els nostres malaguanyats amics Jaume Comte i Manuel G. Alba ens en podrien dir quelcom. El sentit heroic de la vida té diverses accepcions i el poble català demostra preferir el de la paciència i l'endurança abans que el de la resistència ultrancera i el sacrifici físic, sovint estèril o inoperant. La incerta conjuntura de la dissolució de l'Estat espanyol tant pot aprofitar-se seguint la primera com la segona proposició.

Aquesta segona proposició comporta un sil·logisme les premisses del qual semblen evidents. Primera: el catalanisme ha de prendre partit, el partit de la llibertat universal, de la justícia social, de la supremacia del poder civil, de les prerrogatives i la sobirania popular. Segona: el catalanisme, tant com acció de masses, ha d'ésser un viver de seleccions que treballin en harmonia, eduquin el poble amb la gimnàstica de les lluites civils, catalanitzant-lo i universalitzant-lo a la vegada, supeditin la velocitat a l'eficàcia, demostrin comprensió i generositat i col·laborin lleialment amb els elements afins de l'exterior, particularment amb els dels altres pobles d'Espanya, sense suspicàcies ni temença de defraudacions o confusionisme. La conclusió serà la probable coincidència d'apreciacions i de propòsits sempre que s'ofereixin avinenteses d'eixamplar l'àrea de les reivindicacions populars entre les quals s'ha d'incloure el rescat de la personalitat nacional de Catalunya.

Fa prop de quaranta anys que vàrem defensar coratjosament aquesta tesi en una memorable assemblea de la Unió Catalanista la qual va donar-nos per ampla majoria la seva conformitat. Recordem amb emoció les congratulacions rebudes de vells catalanistes, entre ells, l'antic President de l'entitat, el nostre venerable amic Manuel Folguera i Duran a qui tenim el goig de poder comptar encara entre els vius. Durant mesos havíem estat sospesant i analitzant amb l'insubornable patronat Dr. Martí i Julià els pros i els contres d'una orientació que venia a contradir les normes de la Unió Catalanista en matèria de neutralitat política i confessional, però, a la fi, fou el propi Martí i Julià qui va prendre la davantera i va formular aquell programa «socialista» que, a judici d'alguns, va rematar la disjunció de les entitats aplegades sota l'ensinya de la Unió Catalanista. Ja hem dit en un altre lloc que la fundació de la Lliga Regionalista havia deturpat la imatge del catalanisme polític i havia impossibilitat la continuació d'un catalanisme neutre o inhibit davant els grans corrents ideològics i els problemes socials que reclamaven solució.

Ens cal reconèixer que el nostre auditori era més potencial que efectiu i que va trigar encara anys a fer-se present. El concurs del dinàmic Rafael Campalans va contribuir molt a desvetllar-lo i atraure'l als rengles de la Unió Socialista de Catalunya que vàrem fundar en 1923 i que va produir aquella brotada vigorosa de capacitats i energies tan efectiva i eficient a l'hora de l'aixecament popular que va oferir a Catalunya, després de segles de defallença i oblit, el primer tast reeixit de reconstrucció nacional.

No ens havíem equivocat. La presència del poble, del poble treballador, simple i generós, havia bolcat totes les sorts a favor de Catalunya. Si coneixíem tota una història de decepcions i de fallides, ara teníem l'evidència que l'esdevenidor restava a mans d'aquells que a la força de sofriments i abstinència acumulen el potencial de justícia que fretura la humanitat. Quantes vegades ho havíem dit a aquell home extraordinari, àvid de comprensió i cavaller de l'ideal que fou Francesc Macià! Sense petulàncies, en pla de constant revisió, a cada tombant del camí hem consultat els astres, la brúixola i els fulls de ruta, i mai no ens ha calgut rectificar l'orientació ni la marxa, menys encara després del desastre que féu esclatar tantes bombolles i va deixar al descobert la sutzesa dels gripaus que s'havien agemolit a recer de les victòries alienes.

Hom pot trobar excessivament utòpic refiar-se de la força dels indefensos, de la saviesa dels ignorants, de l'esperança dels desolats. Qui no compregui el natural acoblament de Catalunya a la vasta família dels desposseïts, no pot comprendre la transcendental comunió d'ànima i futur que es realitza més enllà de la grossera mecànica del mall i l'enclusa esclafant les subtils llavors de l'esperit. La regió de la llibertat és la més abstrusa i misteriosa, tant que ni demana fe, sinó puresa, car ella es dilueix en inefables percepcions. És més fàcil identificar els rèprobes que els fidels puix que aquests són com la calor, la saba i el perfum, que no es singularitzen ni s'aïllen, ans bé es projecten i es difonen fins que, tot plegat, la massa heu esment d'ésser més lliure i més esclava, sense endevinar les causes o els orígens, sinó els resultats. Hom no desconeix, però, el simple aforisme que un home oprimat no pot concebre la nació lliure ni la nació oprimida pot ésser la llar dels homes en possessió de les llibertats individuals.

En un estudi sobre la Carta de l'Atlàntic, publicat a Buenos Aires en 1944, dèiem que «limitant al mínim l'autoritat dels nostres auguris, volíem, abans de cloure el comentari sobre l'avenir de l'autodeterminació, atreure l'atenció del lector envers el que nosaltres considerem l'únic actiu de la humanitat actual en aquesta particular matèria. Si el món ha d'ésser democràtic, ens cal plantejar tots els problemes en funció de democràcia viva i operativa. Qui vagi a favor de la democràcia perviurà, qui vagi en contra tendirà a desaparèixer. Els pobles nòrdics són capdavanters, no perquè siguin independents, sinó perquè són autènticament democràtics. Més independent ha estat el Tíbet, verge de comunicacions amb l'exterior. Totes

les llibertats són solidàries, però l'eix de totes elles són les individuals, sense les quals, les col.lectives serien i són espúries fonts de tirania.»

Catalunya ens ha fet sentir, pensar, parlar i escriure. Si la nostra ja llarga vida es perllonga, encara ens oferirà un món de sensacions, de pensaments i de temes per a parlar i escriure. Potser no tindrem tribuna per a parlar ni una publicació catalana per a estampar els nostres escrits. Però els nostres soliloquis continuaran, les nostres meditacions voldran ésser profundes i objectives, els nostres dubtes reclamaran aclariments. Tot amb tot, no és probable que cap raonament de consistència humana ens faci desvincular la sort de Catalunya dels progressos de la democràcia i de la justícia social. Estem persuadits que són fidelitats conjuntes, indissolubles, que ennobleixen la nostra vida i li adjudiquen la valor inestimable d'anar unida a les causes finals.

Perpinyà, juliol del 1951